

Tussenschoolse opvang

Een verdiepend onderzoek naar oordelen van ouders, taken en vergoedingen van vrijwilligers, ervaren knelpunten en het vrijwilligerstekort

Tamara van Schilt-Mol
Erna Hooghiemstra
Hans Mariën
Jorine de Muijnck

beleidsonderzoek en advies

Tussenschoolse opvang

Een verdiepend onderzoek naar oordelen van ouders, taken en vergoedingen van vrijwilligers, ervaren knelpunten en het vrijwilligerstekort.

Tilburg, juli 2008

Dr. Tamara van Schilt-Mol

Dr. Erna Hooghiemstra

met medewerking van:

H. Mariën

Drs.J.A. de Muijnck

Uitgever: IVA
Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg
Telefoonnummer: 013-4668466
Telefax: 013-4668477

IVA is gelieerd aan de UvT

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of worden openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het IVA.
Het gebruik van cijfers en/of tekst als toelichting of ondersteuning bij artikelen, boeken en scripties is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	5
2	Uitvoering tussenschoolse opvang.....	7
2.1	Aandachtspunten overblijfplan	7
2.2	Scholing vrijwilliger	8
2.3	Kind-leidster ratio	9
2.4	Ervaren ondersteuning	11
2.5	Belang specifieke aspecten.....	12
2.6	Overblijfruimte	15
2.7	Koppeling van tussenschoolse opvang aan voor- en naschoolse opvang	15
2.8	Samenvatting	19
3	Financiering rondom tussenschoolse opvang	23
3.1	Kosten voor ouders	23
3.2	Door ouders ervaren kwaliteit.....	25
3.3	Taken van vrijwilligers	27
3.4	Vergoedingen voor vrijwilligers.....	29
3.5	Samenvatting	33
4	Knelpunten	35
4.1	Aard van de knelpunten	35
4.2	Specifieke knelpunten	36
4.3	Oplossingen voor knelpunten	40
4.4	Vrijwilligerstekort	42
4.4.1	Inventarisatie.....	42
4.4.2	Acties	45
4.4.3	Oplossingen	46
4.5	Samenvatting	47
5	Samenvatting	51
5.1	Oordelen en bereidheid van ouders	51
5.2	Hoogte en opbouw van de vrijwilligersbijdrage	52
5.3	Ervaren knelpunten	53

5.4	Vrijwilligerstekort	54
	Bijlage	55
	Onderzoeksinstrumenten	55
	Internetenquête onder schoolleiders	55
	Internetenquête onder vrijwillige overblijfkrachten en overblijfcoördinatoren	55
	Internetenquête onder ouders	56
	Informanten	56
	Schoolleiders.....	56
	Vrijwilligers	57
	Ouders	58
	Tso-type	59

1 Inleiding

De laatste jaren is er meer aandacht voor de wijze waarop tussenschoolse opvang, net zoals alle andere vormen van opvang, is georganiseerd. Het is immers van groot belang dat kinderen ook tijdens de uren aan de randen van de schooltijden optimale zorg ontvangen.

Tot voor kort waren ouders zelf verantwoordelijk voor de organisatie. Sinds 1 augustus 2006 is deze verantwoordelijkheid overgedragen aan de schoolbesturen. Als ouders erom vragen moeten schoolbesturen, in samenspraak met ouders, zorgen voor een voorziening. Zij zijn ook verantwoordelijk voor het opstellen van kwaliteitseisen. Zeker sinds de motie van Aartsen/Bos wordt er in en rond scholen hard gewerkt aan een sluitend systeem tussen school en buitenschoolse opvang. De scholen zijn sinds 1 augustus 2007 verplicht om voor ouders die dat willen de aansluiting te organiseren tussen de school en de buitenschoolse opvang. De buitenschoolse opvang is geregeld via de Wet Kinderopvang. De tussenschoolse opvang (tso) valt op dit moment onder de Wet Primair Onderwijs. De Onderwijsraad merkte hierover op: "*Scholen doen er verstandig aan de situatie rond voor- tussen- en naschoolse opvang bij hun onderwijsplannen te betrekken*" (Onderwijsraad, nieuwsbrief, nr. 15, maart 2006). Op termijn, zo stelt de Raad, is het een optie om een vorm te kiezen waarbij opvoeding, opvang en onderwijs onder een dak worden aangeboden. Hierbij wordt expliciet ook de tussenschoolse opvang genoemd. Inmiddels hebben scholen ervaring opgedaan met de nieuwe wijze van organiseren van de tussenschoolse opvang. Het is een goed moment om na te gaan wat de ervaringen van de betrokken partijen zijn met de verschillende gekozen oplossingen.

In samenspraak met de opdrachtgever, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, is besloten het onderzoek te concentreren op een aantal aspecten van tussenschoolse opvang die momenteel sterk in de belangstelling staan. Concreet wordt ingegaan op a) aspecten die met de ouders te maken hebben (zoals de door hen ervaren kwaliteit van tussenschoolse opvang) b) de hoogte van de vrijwilligersbijdrage en de opbouw daarvan, c) de organisatorische aspecten (zoals de geschiktheid van ruimtes, uitbesteding aan externe organisaties) en d) aspecten die met de vrijwilligers te maken hebben (zoals de voorziene tekorten en de kwaliteit).

In dit onderzoek worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

1. Hoe oordelen ouders over de huidige vormgeving van tussenschoolse opvang en onder welke voorwaarden zijn zij bereid als vrijwilliger deel te nemen aan tussenschoolse opvang?
2. Wat is de hoogte van de vrijwilligersvergoeding die vrijwilligers ontvangen, op welke wijze is deze opgebouwd en speelt deze een rol bij de (toekomstige) tekorten aan vrijwilligers?

3. Is er sprake van organisatorische knelpunten in de tso, wat is de aard van deze knelpunten en in hoeverre spelen financiële en kwalitatieve aspecten een rol hierbij?
4. Is er sprake van (toekomstige) tekorten aan vrijwilligers, wat zijn de oorzaken van deze tekorten, in hoeverre spelen financiële en kwalitatieve aspecten hierbij een rol en welke oplossingen kunnen gekozen worden om eventuele tekorten te voorkomen (binnen de gegeven kaders)?

In deze rapportage zullen de onderzoeksvragen besproken worden¹. Om een beeld te schetsen van de huidige vormgeving van tussenschoolse opvang wordt de beantwoording van de onderzoeksvragen voorafgegaan door een beschrijving van de uitvoering van tussenschoolse opvang in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 komt de financiering rondom tussenschoolse opvang aan bod. Hierbij wordt specifiek aandacht besteed aan de door ouders ervaren kwaliteit van tussenschoolse opvang (onderzoeksvraag 1) en de vrijwilligersbijdrage voor overblijfskrachten en de wijze waarop deze is opgebouwd (onderzoeksvraag 2). In hoofdstuk 4 worden de momenteel ervaren knelpunten en mogelijke knelpunten voor de toekomst besproken (onderzoeksvraag 3). Hierbij wordt specifiek ingegaan op het vrijwilligerstekort (onderzoeksvraag 4).

Waar mogelijk wordt in het rapport een onderscheid gemaakt tussen vier tso-typen². Dit zijn de volgende:

1. tso georganiseerd door vrijwilligers
2. tso georganiseerd door professionals (hieronder worden zowel leerkrachten als externe tso-organisaties verstaan)
3. tso georganiseerd door een combinatie van vrijwilligers en professionals
4. scholen met een continuurooster

Een beschrijving van deze tso-typen is opgenomen in de Bijlage.

Aan deze rapportage is een separaat Tabellenboek toegevoegd. Naar tabellen die opgenomen zijn in de rapportage wordt verwezen met het hoofdstuknummer gevolgd door het tabelnummer (bijvoorbeeld Tabel 1.1). Naar tabellen die opgenomen zijn in het Tabellenboek wordt verwezen met uitsluitend een volgnummer (Bijvoorbeeld Tabel 1).

1 De onderzoeksoptzet en de beschrijving van de informanten zijn opgenomen in de bijlage.

2 Deze zijn gemaakt op basis van de door de respondenten gegeven antwoorden over de organisatie van tso.

2 Uitvoering tussenschoolse opvang

In dit hoofdstuk staan de uitvoeringskenmerken van tso centraal. Hierbij wordt ingegaan op de aandachtspunten die door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geformuleerd zijn ten aanzien van een overblijfplan (paragraaf 2.1), de scholing van de overblijfkrachten (paragraaf 2.2), de kind-leidster ratio (paragraaf 2.3), ondersteuning van overblijfkrachten door de schoolleiding (paragraaf 2.4), het belang dat overblijfkrachten en ouders hechten aan specifieke tso-aspecten (paragraaf 2.5), de overblijfruimte (paragraaf 2.6) en de koppeling van tso aan voor- en naschoolse opvang (paragraaf 2.7).

2.1 Aandachtspunten overblijfplan

Een van de belangrijkste wijzigingen van de Wet op het Primair Onderwijs betreffende de tussenschoolse opvang, is dat de verantwoordelijkheid voor het overblijven vanaf schooljaar 2006-2007 bij het schoolbestuur is komen liggen. Voorheen waren de ouders zelf verantwoordelijk voor het overblijven. Wanneer ouders daarom vragen, moet het schoolbestuur vanaf schooljaar 2006-2007 zorg dragen voor een overblijfvoorziening, zodat leerlingen onder toezicht tussen de middag de pauze door kunnen brengen. In overleg met de ouders en de uitvoerders van tussenschoolse opvang, moet een overblijfplan opgesteld worden. Op haar website geeft het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zes aandachtspunten voor een dergelijk overblijfplan:

- *Het overblijven moet plaatsvinden in een veilige en kindvriendelijke ruimte.*
- *Met ingang van 2011 moet ten minste de helft van de overblijfkrachten een scholing op het gebied van overblijven hebben gevolgd.*
- *Het schoolbestuur moet er voor zorgen dat de overblijfkrachten WA-verzekerd zijn.*
- *Niet alleen de Wet op het Primair Onderwijs (WPO) is gewijzigd, maar ook de Wet Medezeggenschap Onderwijs (WMO). Dat betekent dat de oudergeleding van de medezeggenschapsraad instemmingsbevoegdheid heeft gekregen over de organisatie van de overblijfvoorziening.*
- *De overblijfregeling moet vermeld worden in de schoolgids.*
- *De ouders blijven verantwoordelijk voor de kosten van het overblijven.*

Aan de schoolleiders is gevraagd aan te geven in hoeverre deze aandachtspunten bij hen op school daadwerkelijk gerealiseerd worden. Uit hun antwoorden blijkt dat de meeste aandachtspunten gerealiseerd worden. Dit is echter niet het geval voor de opleiding van overblijfkrachten: ruim eenderde van de schoolleiders geeft aan dat bij hen (nog) niet de helft van de overblijfkrachten een opleiding gevolgd heeft op het gebied van tussenschoolse opvang.

Tabel 2.1 Aandacht voor aandachtspunten (N=681-683)

	dat is het geval	dat is (nog) niet het geval	dat is i.v.m. het continuu-rooster niet van toepassing
De ouders zijn verantwoordelijk voor de kosten van het overblijven.	91.5	5.1	3.4
de overblijfregeling staat vermeld in de schoolgids	94.4	3.7	1.9
het schoolbestuur heeft er voor gezorgd dat de overblijfkrachten WA-verzekerd zijn	82.2	14.4	3.4
de oudergeleding van de medezeggenschapsraad heeft instemmingsbevoegdheid gekregen over de organisatie van de overblijfvoorziening	81.5	15.6	2.9
het overblijven vindt plaats in een veilige en kindvriendelijke ruimte	81.3	14.2	4.5
de helft van de overblijfkrachten heeft een scholing op het gebied van overblijven gevolgd	60.1	36.0	4.0

2.2 Scholing vrijwilliger

Hoewel 36% van de schoolleiders aangeeft dat nog niet de helft van de overblijfkrachten een opleiding heeft gevolgd op het gebied van tussenschoolse opvang, geeft 94.1% van de schoolleiders aan dat er voor vrijwillige overblijfkrachten wel de mogelijkheid bestaat om een dergelijke opleiding of cursus te volgen (Tabel 1). Op de vraag hoe deze scholing bekostigd wordt geeft de ruime meerderheid aan hiervoor gebruik te maken van de vergoeding die hiervoor aan te vragen is bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (86.3%) (Tabel 2). Slechts een klein deel van de schoolleiders geeft aan deze te bekostigen uit de ouderbijdragen (N=20). 10% van de schoolleiders geeft aan dat deze scholing op een andere manier bekostigd wordt. Hierbij wordt onder meer genoemd dat de externe organisatie die tso (mede-)organiseert hier zorg voor draagt, dat dit op bovenschools niveau geregeld wordt (en onbekend is waar op dat niveau bekostiging georganiseerd is) en dat er sprake is van een combinatie van gelden van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de ouderbijdragen. Ten aanzien van de doelstelling dat in 2011 ten minste de helft van de overblijfkrachten een scholing gevolgd moet hebben op het gebied van overblijven, kan worden opgemerkt dat dit goed op koers ligt gezien het aantal schoolleiders dat aangeeft dat dit momenteel bij hen al het geval is (twee derde van de bevroegde schoolleiders).

Aan de overblijfkrachten is gevraagd aan te geven of zij vanuit de school waar zij werkzaam zijn als overblijfkracht de mogelijkheid gekregen hebben deel te nemen

aan een opleiding op het gebied van tussenschoolse opvang. 80% Van de overblijfkrachten geeft aan dat dit het geval is (Tabel 3).

Van de 469 overblijfkrachten aan wie aangeboden is een opleiding te volgen, heeft 75.9% daadwerkelijk de opleiding gevolgd (N=356). Van deze 356 overblijfkrachten hebben slechts 9 respondenten de opleiding zelf moeten bekostigen, dit betekent dat de opleiding voor 97.5% van de overblijfkrachten is bekostigd. Van de 113 respondenten die de opleiding weliswaar aangeboden gekregen hebben, maar (nog) niet hebben gevolgd, geeft desgevraagd 50.4% aan wel interesse te hebben deze opleiding in de toekomst te gaan volgen (N=57).

2.3 Kind-leidster ratio

Het aantal leerlingen dat per dag overblijft, verschilt aanzienlijk per school. Wel geldt voor alle scholen dat de minste kinderen overblijven op woensdag. Het aantal leerlingen dat overblijft lijkt, met uitzondering van het continurooster (waar uiteraard alle kinderen overblijven), geen relatie te hebben met het tso-type. Wel is er een duidelijke relatie tussen het aantal leerlingen dat overblijft, het aantal overblijfkrachten dat per dag aanwezig is en het aantal overblijfgroepen waarover de leerlingen verdeeld worden. (In de tabellen 4, 5 en 6 zijn de gegevens opgenomen over de leerlingaantallen per dag, de aantal overblijfkrachten per dag en het aantal overblijfgroepen per dag, zoals die door de schoolleiders gerapporteerd zijn.)

Om zicht te krijgen op de kind-leidster ratio en het gemiddeld aantal kinderen per overblijfgroep zijn de door de schoolleiders gegeven antwoorden op de volgende vragen geanalyseerd:

- Hoe groot is doorgaans het totale aantal leerlingen dat per dag overblijft?
- Hoeveel tso-vrijwilligers zijn er gemiddeld per dag aanwezig?
- Over hoeveel groepen worden het totaal aantal overblijvende leerlingen per dag gemiddeld verdeeld?

In de enquête konden de schoolleiders bij de eerst genoemde vraag kiezen voor antwoordcategorieën als '1 tot 10 leerlingen' en '11 tot 20 leerlingen'. Omdat hieruit niet afgeleid kan worden hoeveel leerlingen er exact overblijven, is er bij de berekening van het aantal leerlingen per vrijwilliger voor gekozen twee varianten te berekenen: een variant uitgaande van het maximale aantal leerlingen (d.i. bijvoorbeeld 20 leerlingen bij de antwoordmogelijkheid 11-20 leerlingen) en een variant waarbij uitgegaan is van het minimale aantal leerlingen (bijvoorbeeld 11 bij de antwoordmogelijkheid 11-20 leerlingen). Daarnaast moet opgemerkt worden dat enkel gevraagd is naar het aantal tso-vrijwilligers dat gemiddeld per dag aanwezig is. Het is onbekend hoeveel professionele krachten aanwezig zijn. Het is daarom enkel mogelijk om uitspraken te doen over het minimum en maximum aantal leerlingen per *vrijwilliger*.

Per week is er sprake van een minimale kind-leidster ratio van 8.3. Dit houdt in dat één leidster de verantwoordelijkheid heeft voor gemiddeld 8.3 leerlingen. Maximaal

heeft één leidster 14.4 kinderen onder zich. Op woensdag is deze kind-leidster ratio overigens duidelijk lager: minimaal heeft één leidster dan de verantwoordelijkheid over 6.3 kinderen, maximaal over 13.0³.

Naast de kind-leidster ratio is ook gekeken naar de gemiddelde groepsgrootte. Gemiddeld blijven in de minimale variant 13.5 kinderen over per tso-groep. In de maximale variant is dit 22.6 kinderen per groep. Opvallend is voor de groepsgrootte dat deze niet alleen op woensdag, maar ook op vrijdag lager is dan op de overige dagen (Zie Tabel 2.2).

Tabel 2.2 Kind-leidster ratio (gemiddeld aantal kinderen per leidster per dag) en gemiddeld aantal kinderen per groep per dag

	aantal kinderen per leidster		aantal kinderen per groep	
	minimum	maximum	minimum	maximum
maandag	8.68	14.50	14.34	23.40
dinsdag	9.67	15.40	16.51	26.15
woensdag	6.30	12.99	10.21	18.19
donderdag	9.85	15.76	16.68	26.89
vrijdag	6.85	13.34	9.92	18.35

Op de vraag of het aantal leerlingen dat gebruik maakt van tso de afgelopen drie jaar gedaald of gestegen is, wordt verschillend geantwoord. Voor scholen waar gebruik gemaakt wordt van een continuooster geldt dat het merendeel van de schoolleiders aangeeft dat het aantal vrijwel gelijk gebleven is. Dit is logischerwijs te verklaren door het feit dat alle leerlingen overblijven en dat een stijging of daling van het aantal overblijvende kinderen enkel veroorzaakt kan worden door een verandering in schoolgrootte. Voor scholen waar gebruik gemaakt wordt van uitsluitend vrijwilligers geldt dat 76.2% van de schoolleiders aangeeft dat het aantal leerlingen enigszins of sterk is toegenomen. Op de vraag hoe deze stijging het beste te karakteriseren is, geeft het merendeel van de schoolleiders aan dat er in totaal meer leerlingen overblijven (en leerlingen dus niet meerdere dagen zijn gaan overblijven). Ditzelfde is het geval bij de scholen waar gebruik gemaakt wordt van professionals en een combinatie van professionals en vrijwilligers (waarbij respectievelijk 75.8% en 74% aangeeft dat het aantal leerlingen is toegenomen) (Tabel 2.3).

3 Overigens moet worden opgemerkt dat er sprake is van een grote spreiding in het aantal kinderen per overblijfkraft: in een aantal gevallen wordt aangegeven dat één leidster zorg moet dragen voor 66.7 kinderen, daarnaast wordt ook aangegeven dat er 3 leidsters zijn voor 1 kind. Beide extremen zijn te verklaren door het gebruik van een minimale en maximale variant van het aantal kinderen.

Tabel 2.3 Meningen over af- en toename van het aantal leerlingen per tso-type (in procenten) (-- = sterk gedaald, - = enigszins gedaald, +/- = nauwelijks gedaald/toegenomen, + = enigszins toegenomen, ++ = sterk toegenomen)

	N	--	-	+/-	+	++
vrijwilligers	265	0.4	4.9	18.5	32.8	43.4
professionals	91	3.3	3.3	17.6	56.0	19.8
combinatie professionals en vrijwilligers	192	0.5	3.6	21.9	37.0	37.0
continurooster	56	0.0	10.7	51.8	19.9	19.6

Hetzelfde onderscheid tussen de verschillende tso-typen is zichtbaar bij het antwoord op de vraag of het aantal leerlingen dat overblijft naar verwachting van de schoolleiders de komende jaren zal toenemen: scholen waar gebruik gemaakt wordt van een continurooster geven aan nauwelijks een stijging te verwachten, terwijl het merendeel van de overige scholen aangeeft een toename te verwachten (Tabel 7).

2.4 Ervaren ondersteuning

Aan de overblijfcoördinatoren is gevraagd aan te geven of zij naar hun mening voldoende ondersteuning ontvangen bij de vormgeving en uitvoering van tso. Zowel de vrijwillige coördinatoren als de coördinatoren in loondienst geven aan voldoende ondersteuning te ontvangen van de schoolleiding (respectievelijk 95.1% en 95.3%). Daarnaast geeft het merendeel van beide respondentgroepen aan ook voldoende ondersteuning te ontvangen vanuit het schoolbestuur en/of de professionele organisatie (Tabel 8).

De overblijfkrachten waarbij dit niet het geval is geven veelal aan dat de school en de leerkrachten niet betrokken zijn bij tso en dit ook niet willen zijn. Twee overblijfkrachten merken in dat verband het volgende op:

“De school bemoeit zich niet of nauwelijks met de tso, dit is een gegeven feit bij veel scholen.”

“De school wil helemaal geen verantwoording dragen voor het overblijven.”

De vrijwillige overblijfkrachten zijn minder tevreden over de ondersteuning die hen geboden wordt vanuit het schoolbestuur en/of vanuit professionele en externe organisaties. De meeste vrijwilligers geven aan dat er geen enkele belangstelling voor tso bestaat vanuit het bestuur en dat er met aangedragen aandachtspunten en/of vragen niets gedaan wordt. Een van de vrijwilligers merkt op:

“Het schoolbestuur bemoeit zich er niet mee, heeft dit gedelegeerd naar schoolleiding. De externe organisatie heeft meer aan mijn expertise dan andersom.”

2.5 Belang specifieke aspecten

Aan de overblijfkraften is gevraagd aan te geven welk belang zij hechten aan specifieke aspecten van tso. Hen is gevraagd hierbij hun oordeel uit te spreken over de volgende aspecten:

- het belang van een kindvriendelijke overblijfruimte;
- een veilige overblijfruimte;
- pedagogische begeleiding tijdens het overblijven;
- de aanwezigheid van deskundige vrijwilligers/ouders;
- de aanwezigheid van deskundige professionals;
- de aanwezigheid van spelmateriaal tijdens het overblijven;
- aanwezigheid van voldoende overblijfkraften/begeleiders;
- de hoogte van de ouderbijdrage.

De overblijfkraften konden hierbij kiezen uit heel belangrijk, belangrijk, neutraal, onbelangrijk en heel onbelangrijk (minimaal 1, maximaal 5). Gemiddeld vonden alle overblijfkraften de veiligheid van de overblijfruimte het allerbelangrijkst (4.75), gevolgd door de aanwezigheid van voldoende overblijfkraften (4.74). Het minst belangrijk is volgens de overblijfkraften de aanwezigheid van deskundige professionals (2.4). Opvallend is dat met name dit aspect verschillend beoordeeld wordt door de overblijfkraften van de verschillende tso-typen. In tabel 2.4 zijn de percentages overblijfkraften opgenomen die aangeven de verschillende aspecten 'heel belangrijk' te vinden. Opvallend is dat de overblijfkraften die werkzaam zijn op scholen waar tso uitgevoerd wordt door professionals veel meer waarde hechten aan de pedagogische begeleiding van de kinderen en de deskundigheid van de overblijfkraften.

Tabel 2.4 Belang van specifieke tso-aspecten: percentage overblijfkraften dat de aspecten 'heel belangrijk' vindt (N=578)

	vrijwilligers	professionals	combinatie vrijwil- ligers en professi- onals	continuooster
voldoende overblijfkraften	74.0	80.0	74.5	76.0
veilige overblijfruimte	72.2	86.0	81.0	82.0
aanwezigheid spelmateriaal	50.7	62.0	53.8	52.0
kindvriendelijke overblijfruimte	47.2	68.0	54.3	64.0
deskundige ouders/vrijwilligers	17.4	40.0	25.5	26.0
pedagogische begeleiding	10.1	32.0	22.3	18.0
hoogte van ouderbijdrage	8.3	22.0	12.5	20.0
deskundige professionals	2.1	36.0	22.3	12.0

Als de resultaten uitgesplitst worden naar functie binnen tso valt op dat er op slechts twee onderdelen duidelijke verschillen bestaan: voor zowel de pedagogische bege-

leiding als de deskundigheid van de professionals geldt dat de informanten die als coördinator in loondienst werkzaam zijn binnen tso, dit veel belangrijker vinden dan de informanten die in een vrijwilligersfunctie werkzaam zijn binnen tso (Tabel 2.5).

Tabel 2.5 Belang van specifieke tso-aspecten: percentage vrijwilligers dat de aspecten '(heel) belangrijk' en '(heel) onbelangrijk' vindt (N=442)

		pedagogische begeleiding	deskundige professionals
vrijwillige overblijfkrachten	heel belangrijk	12.8	10.3
	belangrijk	35.9	15.4
vrijwillige coördinatoren	heel belangrijk	14.6	5.8
	belangrijk	42.9	12.8
coördinatoren in loondienst	heel belangrijk	30.2	31.4
	belangrijk	53.5	37.2

Ouders is gevraagd aan te geven in hoeverre de aanwezigheid of vormgeving van tso een rol heeft gespeeld bij de keuze voor de basisschool (Tabel 9). 15% Van de ouders geeft aan dat dit wel een rol heeft gespeeld bij de keuze van de basisschool. Opvallend is dat op 49% van de scholen van de ouders die aangeven dat de wijze waarop tso georganiseerd is wel een rol heeft gespeeld bij de keuze van de basisschool, tso wordt uitgevoerd in het kader van het continuooster (N=32). De overige scholen zijn vrijwel gelijk verdeeld over de andere organisatievormen⁴.

De ouders is eveneens gevraagd aan te geven welke aspecten van tso voor hen belangrijk zijn. Bij de weergave van deze resultaten zijn de antwoordcategorieën 'heel belangrijk' en 'belangrijk', evenals de categorieën 'heel onbelangrijk' en 'onbelangrijk' samengevoegd. Uit de resultaten komt naar voren dat het minste belang gehecht wordt aan de hoogte van de ouderbijdrage, de deskundigheid van de professionals en de pedagogische begeleiding (Tabel 2.6). Opvallend is dat de ouders veel meer waarde hechten aan de kindvriendelijkheid van tso (kindvriendelijke overblijfruimte en voldoende spel materiaal). Net als de overblijfkrachten hechten zij ook veel waarde aan praktische aspecten (veilige overblijfruimte en voldoende overblijfkrachten)

Tabel 2.6 Belang van specifieke tso-aspecten: percentage ouders dat de aspecten '(heel) belangrijk' en '(heel) onbelangrijk' vindt (N=442)

	heel belangrijk	heel onbelangrijk	neutraal
veilige overblijfruimte	96.8	0.2	2.9
voldoende overblijfkrachten	96.8	0.2	2.9
kindvriendelijke overblijfruimte	90.5	0.7	8.8
aanwezigheid spelmateriaal	86.4	2.5	11.1
deskundige ouders/vrijwilligers	71.5	2.8	25.8
pedagogische begeleiding	53.8	7.9	38.2
deskundige professionals	47.5	14.7	37.8
hoogte van ouderbijdrage	45.9	12.3	41.9

138 Ouders geven aan dat er naast de genoemde aspecten ook nog andere aspecten zijn die zij van belang achten in het kader van tso. De meest genoemde hiervan zijn:

- Goede mogelijkheden om veilig buiten te kunnen spelen;
- (Invoer van een) continurooster, zodat alle kinderen overblijven;
- Aandacht voor het eetpatroon van kinderen (wordt opgegeten wat meegegeven wordt);
- De sfeer: het moet voor het kind fijn en gezellig zijn om over te blijven;
- Voldoende aandacht voor pesten tijdens het overblijven;
- Goede hygiëne.

Daarnaast noemen veel ouders in dit kader dat tso betaalbaar moet blijven.

Ook aan de ouders waarvan de kinderen niet deelnemen aan tso is gevraagd wat naar hen mening belangrijke aspecten zijn waaraan tso zou moeten voldoen. Evenals de ouders wier kinderen wel deelnemen aan tso als de overblijfkrachten hechten ook de ouders wier kinderen niet deelnemen aan tso grote waarde aan de veiligheid van de overblijfruimte en de aanwezigheid van voldoende overblijfkrachten (Tabel 10). Ook op het gebied van de pedagogische begeleiding en de hoogte van de ouderbijdragen delen zij de mening van de ouders waarvan de kinderen wel deelnemen aan tso.

Ook deze ouders geven aan dat er andere aspecten zijn die zij in het kader van de uitvoering van tso van groot belang achten. Zij noemen hierbij onder meer:

- De groepsgrootte: groepen moeten klein zijn met voldoende begeleiders;
- Er moeten vaste professionele krachten beschikbaar zijn (geen regelmatig voorkomende wisselingen van krachten);
- De kinderen moet tijdens de middagpauze tot rust kunnen komen;
- Er moeten voldoende speelmogelijkheden zijn, zowel binnen als buiten;
- Normen en waarden moeten nageleefd worden.

2.6 Overblijfruimte

De schoolleiders is gevraagd aan te geven waar het overblijven plaatsvindt, of er sprake is van plannen om de ruimte die gebruikt wordt voor tso te veranderen. De meerderheid van de schoolleiders (59%) geeft aan dat het overblijven momenteel plaatsvindt in een aparte ruimte die op andere momenten ook voor andere doeleinden wordt gebruikt (Tabel 11). Bij slechts 7.1% van de scholen is er een ruimte beschikbaar die uitsluitend gebruikt wordt voor tso. Op 18.9% van de scholen eten de leerlingen hun lunch in het eigen klaslokaal.

Van de schoolleiders die een aparte ruimte ter beschikking hebben, hebben 42 schoolleiders geen plannen deze ruimte te veranderen. Voor de schoolleiders die geen aparte ruimte in gebruik hebben voor tso geldt dat 63 van hen wel plannen hebben om in de toekomst een aparte ruimte in gebruik te gaan nemen. Los van het soort ruimte geven 601 schoolleiders aan geen plannen te hebben om de ruimte die momenteel in gebruik is te veranderen, Als voornaamste reden geven zij hiervoor aan dat de ruimte aan de wensen voldoet (43.1%, N=259) of dat de financiële mogelijkheden hiervoor ontbreken (26.1%, N=157).

2.7 Koppeling van tussenschoolse opvang aan voor- en naschoolse opvang

De schoolleiders is gevraagd aan te geven op er momenteel een relatie bestaat tussen tussenschoolse opvang en voor- en naschoolse opvang en of hiertoe plannen bestaan. Van de 641 schoolleiders die antwoord gegeven hebben op deze vraag geeft 68% aan dat er momenteel (nog) geen relatie bestaat tussen deze twee opvangvormen (Tabel 12).

Bij uitsplitsing van deze resultaten naar tso-type valt op dat voor de scholen waar tso georganiseerd wordt door professionals er in 70.5% een verband bestaat tussen tso en voor- en naschoolse opvang. Wanneer tso georganiseerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals is dit bij 49.2% van de scholen het geval. Bij scholen met een continuurooster wordt tso in 21.8% van de gevallen gekoppeld aan voor- en naschoolse opvang, bij tso georganiseerd door uitsluitend vrijwilligers is dit op 12.8% van de scholen het geval.

De schoolleiders die aangegeven hebben dat er sprake is van een verband tussen tso en voor- en naschoolse opvang is gevraagd aan te geven hoe dit verband in de praktijk vormgegeven wordt. De schoolleiders die werkzaam zijn op scholen waar tso georganiseerd wordt door vrijwilligers noemen verschillende organisatievormen. De meest voorkomende zijn:

- Er is een convenant gesloten;
- De organisatie die de voor- en naschoolse opvang organiseert, maakt gebruik van hetzelfde lokaal en de materialen die daarin aanwezig zijn;
- Overblijfkrachten brengen de kinderen na afloop van de lessen naar de locatie waar naschoolse opvang plaatsvindt.

De scholen waarbij sprake is van een continuooster geven over het algemeen aan dat het verband eruit bestaat dat kinderen die deelnemen aan tso vaak ook deelnemen aan bso (buitenschoolse opvang) of aan vso (voorschoolse opvang). Daarnaast geven enkele scholen aan dat de externe partners die tso binnen de school organiseren ook verantwoordelijk zijn voor vso en bso.

Voor de scholen waar tso uitgevoerd wordt door professionals en voor de scholen waar tso wordt uitgevoerd door een combinatie van vrijwilligers en professionals geldt dat vrijwel alle informanten aangeven dat de organisatie die verantwoordelijk is voor tso, ook de organisatie van bso en vso uitvoert. Een enkele schoolleider geeft aan dat zowel tso als vso en bso deel uitmaken van een brede school.

Desgevraagd geven 55 van de 435 schoolleiders waarbij er momenteel (nog) geen sprake is van een relatie tussen tso en voor- en naschoolse opvang aan dat er wel plannen bestaan om deze relatie in de toekomst te gaan realiseren (Tabel 13). Een derde van de schoolleiders geeft aan geen plannen op dit gebied te hebben, 43.4% weet het nog niet.

De schoolleiders is ook gevraagd hoe de relatie tussen tso, vso en bso idealiter vormgegeven zou moeten worden. Veel genoemde antwoorden hierbij zijn:

- Organisatie van tso, vso en bso in handen geven van één (professionele) organisatie;
- Ondersteuning van een professionele organisatie tijdens tso, op het gebied van training, begeleiding en professionele overblijfkraften;
- Tso, vso en bso opnemen in de brede school;
- Een gebouw of lokaal waarin zowel vso als tso en bso plaats kan vinden;
- Verbetering van de samenwerking en communicatie tussen de verschillende organisaties (zoals regels, pedagogische afstemming, kwaliteitsborging, etc.).

Ook aan de overblijfkraften is de vraag voorgelegd of er momenteel een relatie bestaat tussen tso, vso en bso. Driekwart van de overblijfkraften geeft aan dat dit niet het geval is (Tabel 14). Van deze 143 overblijfkraften is 51.7% werkzaam op scholen waarbij tso georganiseerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals⁵.

De overblijfkraften is ook gevraagd of tso naar hun mening gekoppeld zou moeten worden aan vso en bso (Tabel 15). Uit de resultaten blijkt dat de meningen hierover sterk uiteenlopen: 10.7% van de overblijfkraften geeft aan dat dit wat hen betreft wel zou moeten, terwijl een derde van de overblijfkraften van mening is dat tso, vso en bso niet gekoppeld zouden moeten worden. 23.7% Van de overblijfkraften geeft aan hier geen mening over te hebben.

5 Van de overige overblijfkraften is 5.6% werkzaam op scholen met een continuooster, 17.5% op scholen waarbij tso georganiseerd wordt door professionals en 25.2% op scholen waar tso georganiseerd wordt door vrijwilligers.

De overblijfkrachten die tso wel zouden willen koppelen aan bso en vso geven hiervoor onder meer de volgende redenen aan:

- Het is een mogelijke oplossing voor het tekort aan vrijwilligers in tso (krachten werkzaam in bso zouden ingezet kunnen worden);
- De begeleiding tijdens tso wordt dan wellicht professioneler;
- Het creëert meer duidelijkheid voor de ouders en het kind (bijv, over wie eindverantwoordelijke is, betalingen etc.);
- Het is beter voor het kind; kinderen zien door de koppeling telkens dezelfde gezichten (één team) waardoor het vertrouwd is, rustiger is en zowel in vso als in tso en bso dezelfde regels gelden.

De overblijfkrachten die aangeven dat een koppeling 'wellicht' zinvol is en de overblijfkrachten die aangeven dat zij geen koppeling willen tussen tso, vso en bso geven hiervoor dezelfde bedenkingen aan:

- Het is niet praktisch omdat tso, vso en bso plaatsvinden op aparte locaties;
- Binnen de school is geen ruimte om opvang te realiseren voor vso en bso;
- Dit is niet mogelijk in verband met het continuurooster;
- Onder ouders is er weinig belangstelling voor vso en bso;
- Door koppeling van tso aan vso en bso zal tso duurder worden voor de ouders.

Aan alle overblijfkrachten is gevraagd om aan te geven wat naar hun mening het effect zou zijn van het uitbesteden van tso aan een professionele organisatie. 185 Informanten (31.4%) geven aan hier geen mening over te hebben, van de overige overblijfkrachten geeft het merendeel (26.3%) aan dat dit naar hun mening geen consequenties zou hebben voor de kwaliteit van tso. Ook wanneer de meningen van de informanten binnen de verschillende tso-typen vergeleken worden valt op dat voor alle typen geldt dat de overblijfkrachten van mening zijn dat de kwaliteit van tso niet beter of minder wordt wanneer de uitvoering hiervan wordt uitbesteed.

Wanneer echter gekeken wordt naar de functie van de overblijfkrachten, zijn er wel duidelijke verschillen in de meningen. Hoewel de vrijwilligers, de vrijwillige coördinatoren en de leerkrachten bovenstaande mening delen, is het merendeel van de coördinatoren die in loondienst werkzaam zijn van mening dat het voor de kwaliteit van tso beter zou zijn als tso wordt uitbesteed aan de professionele organisatie.

Tabel 2.7 Mening van overblijfkraften over uitbesteding van de uitvoering van tso (N)

	uitbesteding is beter voor de kwaliteit van tso	uitbesteding heeft geen effect op de kwaliteit van tso	uitbesteding is slechter voor de kwaliteit van tso
tso-typen			
vrijwilligers	11	77	24
professionals	9	20	7
combinatie professionals en vrijwilligers	40	45	13
continurooster	4	11	3
tso-uitvoerders			
vrijwilligers	18	70	15
vrijwillige coördinator	6	58	20
coördinator in loondienst	34	17	11
onderwijsassistent		1	
leerkracht	6	9	1

De overblijfkraften die van mening zijn dat het voor de kwaliteit van tso beter zou zijn als tso wordt uitbesteed aan een professionele organisatie, geven onder meer aan dat werknemers bij de professionele organisatie beter geschoold zijn dan vrijwilligers. Daarnaast geven enkele overblijfkraften aan dat het niet de taak van leerkrachten is om erop toe te zien dat kinderen goed eten. De volgende aspecten worden door de overblijfkraften het meest genoemd:

- leerkrachten hebben een rustmoment nodig tijdens pauze, zij moeten zich dan niet bezig hoeven houden met hun leerlingen;
- een externe organisatie heeft een professionele relatie met ouders (vrijwilligers kunnen bevriend zijn met ouders);
- de deskundigheid van medewerkers van externe organisaties is groter dan die van vrijwilligers;
- de professionaliteit van medewerkers van externe organisaties is groter dan die van vrijwilligers;
- medewerkers van externe organisaties zijn “professionele mensen met pedagogische kennis”
- medewerkers van externe organisaties “zijn opgeleid om met kinderen te werken en weten hoe ze pedagogisch moeten handelen in bepaalde situaties”
- het is beter tso te laten uitvoeren door een externe organisatie omdat “het omgaan met grote groepen kinderen kennis en vaardigheden vergt die vrijwilligers niet altijd hebben”.

De overblijfkraften die van mening zijn dat het voor de organisatie van tso beter is als deze georganiseerd wordt door vrijwilligers geven aan dat de betrokkenheid en

verbondenheid met de school en de leerlingen bij een externe organisatie minder groot is dan bij vrijwilligers. Daarnaast zijn zij van mening dat een externe organisatie minder goed kan aansluiten bij de visie van de school. Praktische overwegingen die door deze overblijfkraften genoemd worden, zijn dat de kosten voor overblijven toenemen wanneer tso georganiseerd wordt door een externe organisatie en dat de leerlingen naar hun mening waarschijnlijk meer te maken zullen krijgen met wisselingen in leidsters, terwijl de groep overblijfkraften een vaste constante groep vormt.

2.8 Samenvatting

Op het gebied van de huidige uitvoering van tussenschoolse opvang zijn de schoolleiders, overblijfkraften en ouders bevraagd op de volgende onderwerpen⁶:

- Aandachtspunten die het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap geeft voor het overblijfplan;
- Scholing van vrijwilligers;
- Aantal kinderen, vrijwilligers en overblijfgroepen per dag;
- Ervaren ondersteuning;
- Het belang van specifieke aspecten;
- De overblijfruimte;
- Koppeling van tso met voor- en naschoolse opvang;

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat vrijwel alle aandachtspunten voor het overblijfplan momenteel gerealiseerd worden (overblijfregeling staat vermeld in de schoolgids, ouders zijn verantwoordelijk voor de kosten, overblijven vindt plaats in een kindvriendelijke ruimte, overblijfkraften zijn WA-verzekerd en de oudergeleding van de medezeggenschapsraad heeft instemmingbevoegdheid). Voor het aandachtspunt dat de helft van de overblijfkraften scholing heeft gevolgd op het gebied van tussenschoolse opvang daarentegen geldt dat ruim een derde van de schoolleiders aan geeft dat dit nog niet gerealiseerd is. 94% Van de schoolleiders geeft echter aan dat zij overblijfkraften wel de mogelijkheid hebben aangeboden aan een dergelijke scholing deel te nemen. Dit wordt onderschreven door 80% van de overblijfkraften⁷. In 86% van de gevallen is de scholing bekostigd met de subsidie die hiervoor aan te vragen is bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De coördinatoren ervaren voldoende ondersteuning bij hun werkzaamheden door het schoolbestuur en/of de professionele organisatie. Voor de vrijwilligers geldt dat zij dit in mindere mate ervaren.

De overblijfkraften dragen gemiddeld de zorg voor minimaal 8.3 kinderen. Hierbij is uitgegaan van het minimumaantal leerlingen dat per dag overblijft. Uitgaande van het maximale aantal leerlingen dat overblijft, hebben overblijfkraften per persoon gemiddeld de verantwoordelijkheid voor 14.4 leerlingen. Met uitzondering van de schoolleiders die werkzaam zijn op scholen met een continuooster, geeft ruim drie

6 Niet alle vragen zijn aan alle informantgroepen voorgelegd.

7 Hiervan heeft 76% daadwerkelijk de opleiding gevolgd.

kwart van de schoolleiders aan dat het aantal leerlingen dat overblijft de laatste jaren is gestegen. Hierbij geldt dat leerlingen niet meer dagen zijn gaan overblijven, maar dat er meer kinderen per dag overblijven. Deze schoolleiders verwachten dat deze stijging de komende jaren zal voortzetten.

De overblijfkraften geven aan dat zij op het gebied van de vormgeving en organisatie van tussenschoolse opvang de meeste waarde hechten aan de veiligheid van de overblijfruimte en de aanwezigheid van voldoende overblijfkraften. Voor de pedagogische begeleiding van de kinderen en de deskundigheid van de vrijwilligers en de professionals geldt de overblijfkraften die werkzaam zijn op scholen waar tussenschoolse opvang georganiseerd wordt door vrijwilligers en overblijfkraften en – coördinatoren die als vrijwilliger deelnemen aan tussenschoolse opvang hier anders over oordelen dan coördinatoren in loondienst en vrijwilligers die werkzaam zijn op scholen waar tussenschoolse opvang georganiseerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals: de laatste groep hecht beduidend meer waarde aan de genoemde aspecten. Voor de ouders geldt dat zij de meeste waarde hechten aan aspecten die de 'kindvriendelijkheid' van tussenschoolse opvang bevorderen: een kindvriendelijke overblijfruimte en voldoende spel materiaal. Net als de vrijwilligers hechten zij de minste waarde aan pedagogische begeleiding en de deskundigheid van de overblijfkraften. Ook aan de hoogte van de ouderbijdrage wordt niet veel belang gehecht. Voor 15% van de ouders geldt dat de vormgeving van tussenschoolse opvang een rol heeft gespeeld bij de keuze van de basisschool. Voor de helft van deze ouders geldt dat zij gekozen hebben voor een school met een continu rooster. Op dit moment is er bij slechts 7% van de scholen een aparte ruimte voor het overblijven. Op 59% van de scholen vindt het overblijven wel in een aparte ruimte plaats, maar wordt deze ruimte buiten de pauzes gebruikt voor andere doeleinden.

Tussenschoolse opvang wordt momenteel op de meeste scholen niet gekoppeld aan voor- en naschoolse opvang: op 68% van de scholen is geen sprake van een koppeling. 13% van de schoolleiders op deze scholen geeft aan dat er wel plannen bestaan om deze opvangvormen in de toekomst te koppelen. Bij scholen waar wel sprake is van een koppeling wordt tso in de meeste gevallen uitgevoerd door een professionele organisatie: bij 71% van de scholen waar een professionele organisatie zorg draagt voor tussenschoolse opvang wordt deze opvang gekoppeld aan voor- en naschoolse opvang. Deze koppeling bestaat in de meeste gevallen uit een convenant, afspraken over het gezamenlijk gebruik van een ruimte en spel materialen of een praktische uitwisseling waarbij overblijfkraften kinderen na schooltijd naar de naschoolse opvang brengen. Bij de ideale koppeling tussen de opvangvormen is er volgens de schoolleiders sprake van één organisatie die zorg draagt voor tussenschoolse opvang, voorschoolse opvang en naschoolse (ook wel buitenschoolse) opvang, vindt er ondersteuning van de vrijwilligers plaats vanuit de professionele organisatie (training, begeleiding), en/of is er sprake van het gezamenlijk gebruiken van ruimtes en materialen.

Een derde van de overblijfkraften geeft aan dat koppeling wat hen betreft niet zinvol is: argumenten hierbij zijn dat de kosten hierdoor toe zullen nemen en dat dit praktisch lastig is doordat leerlingen dan in een korte tijd op en neer moeten naar een

andere locatie. Voorstanders van een koppeling geven aan dat dit de professionaliteit van de begeleiding ten goede komt, dat dit een mogelijke oplossing is voor het vrijwilligerstekort en dat dit meer duidelijkheid schept bij zowel de ouder als het kind.

3 Financiering rondom tussenschoolse opvang

3.1 Kosten voor ouders

De schoolleiders is gevraagd welk bedrag de ouders per keer moeten betalen om hun kind deel te mogen laten nemen aan tso. Uit de antwoorden blijkt dat er grote verschillen bestaan tussen scholen. Van de 557 schoolleiders die antwoord gegeven hebben op deze vraag geven 43 schoolleiders (waarvan 21 schoolleiders die werkzaam zijn op scholen met een continuooster) aan dat de ouders niets hoeven te betalen voor tso (7.7%). Daarnaast geeft een schoolleider aan dat de ouders € 6,00 per keer moeten betalen. Gemiddeld betalen ouders € 1,57 per keer.

Opvallend is dat er een duidelijk verschil is tussen de ouderbijdrage per tso-type. Ouders van leerlingen overblijven in het kader van het continuooster betalen gemiddeld het minst, ouders van leerlingen die op een school zitten waar het overblijven georganiseerd wordt door professionals het meest⁸.

Tabel 3.1 Gemiddelde ouderbijdrage per keer, uitgesplitst naar tso-type

tso-typen	N	gemiddelde ouderbijdrage
vrijwilligers	241	€ 1,49
professionals	80	€ 2,14
combinatie professionals en vrijwilligers	173	€ 1,75
continuooster	46	€ 0,72

Als gekeken wordt naar een uitsplitsing van de hoogte van de ouderbijdrage per tso-type valt op dat bij het merendeel van de scholen die meer dan € 2,50 per keer vragen tso georganiseerd wordt door professionals of een combinatie van professionals en vrijwilligers. Van de scholen die € 1,00 tot € 1,49 per keer vragen organiseert 68.9% tso uitsluitend met vrijwilligers (Tabel 3.2). Er lijkt met andere woorden een duidelijke relatie te bestaan tussen de tso-uitvoerders en de hoogte van de ouderbijdrage.

8 Dit verschil is statistisch significant ($p < .01$).

Tabel 3.2 Ouderbijdrage uitgesplitst naar hoogte en tso-type (in percentages)

	N	vrijwilligers	professionals	combinatie vrijwilligers en professionals	continuooster
minder dan €1,00	59	16.9	3.4	25.4	54.2
€1,00 - €1,49	132	68.9	2.3	25.8	3.0
€1,50 - €1,99	162	53.7	13.6	30.9	1.9
€2,00 - €2,49	112	37.5	20.5	39.3	2.7
€2,50 - €2,99	46	13.0	45.7	37.0	4.3
meer dan €3,00	29	17.2	31.0	44.8	6.9

Volgens 57.5% van de schoolleiders (N=350) zijn de kosten van het overblijven niet gestegen of gedaald sinds de invoering van de nieuwe wet. 39.2% van de schoolleiders (N=239) geeft echter aan dat de kosten voor de ouders wel zijn toegenomen. Deze stijging wordt met name geconstateerd bij scholen waarbij tso georganiseerd wordt door professionals of door een combinatie van professionals en vrijwilligers.

Tabel 3.3 Verandering van de hoogte van de ouderbijdrage per tso-type volgens de schoolleiders (in percentages)

	N	gedaald	gelijk gebleven	gestegen
vrijwilligers	249	2.4	67.5	30.1
professionals	86	2.3	33.3	64.4
combinatie professionals en vrijwilligers	178	3.4	46.6	50.0
continuooster	54	9.3	63.0	27.8

Aan de ouders is gevraagd hun mening te geven over de ouderbijdrage die zij moeten betalen. De ouders is gevraagd aan te geven of de kosten naar hun mening veranderd zijn en aan te geven hoe zij de hoogte van de ouderbijdrage waarderen. Uit de antwoorden blijkt dat 40.3% van de ouders (N=177) aangeeft dat de kosten voor het overblijven ten opzichte van schooljaar 2005-2006 (voor de invoering van de schoolbestuurlijke verantwoordelijkheid voor tussenschoolse opvang) zijn gestegen (Tabel 16). Van deze ouders geeft 51.4% aan dat de kosten wat hen betreft exact goed zijn (N=91). 25.4% Van de ouders vindt deze echter te hoog (N=41). Slechts 4 ouders geven aan dat de kosten ten opzichte van schooljaar 2005-2006 zijn gedaald, 133 ouders daarentegen (30.3%) geven aan dat de kosten gelijk gebleven zijn. Van deze laatste groep geeft 69.2% van de ouders (N=92) aan dat de hoogte van de ouderbijdrage wat hen betreft exact goed is.

In totaal geven 139 ouders aan een andere mening te hebben over de hoogte van de ouderbijdrage. Hierbij noemen zij onder meer de volgende aspecten:

- De ouderbijdrage is aan de lage kant/te laag;
- De ouderbijdrage is acceptabel;
- Ik heb geen vergelijkingsmateriaal en kan dus geen mening geven;
- Ik ben tevreden en dat is me wel wat waard;
- Ik zou meer willen betalen als tso professioneler/beter zou worden;
- De ouderbijdrage is te hoog ten opzichte van datgene dat aangeboden wordt (hierbij worden zowel zaken als professionaliteit genoemd als het aanbod van melk en thee);
- De ouderbijdrage zou inkomensafhankelijk moeten zijn.

Aan de ouders die geen gebruik maken van tussenschoolse opvang is gevraagd hoe hoog volgens hen de ouderbijdrage zou moeten zijn (Tabel 17). De bedragen die door de ouders genoemd worden variëren sterk en lopen uiteen van € 1,00 tot meer dan € 3,00 per keer.

3.2 Door ouders ervaren kwaliteit

Aan de ouders wier kinderen gebruik maken van tso is de vraag gesteld hoe tevreden zij zijn over de tussenschoolse opvang⁹. Het merendeel van de ouders (88.8%) is "heel tevreden" of "tevreden" over de huidige tso (Tabel 18). Slechts 6 ouders zijn heel ontevreden.

Tabel 3.4 Tevredenheid van ouders over tso uitgesplitst naar tso-type (N=436)

	heel tevreden	tevreden	ontevreden	heel ontevreden	totaal
vrijwilliger	26	84	9	0	119
professional	8	63	21	5	97
combinatie vrijwilliger/professional	36	87	7	0	130
continurooster	25	58	6	1	90
totaal	95	292	43	6	436

Voor vijf van de zes ouders die "heel ontevreden" zijn over de tussenschoolse opvang geldt dat tso wordt georganiseerd door uitsluitend professionals. Opvallend is dat ook bij de ouders die aangeven ontevreden te zijn, tso in bijna de helft van de gevallen georganiseerd wordt door professionals (Tabel 3.4). De ouders die ontevreden zijn geven aan dat er te weinig pedagogische en deskundige begeleiding is, dat er te weinig overblijfkraften op 1 groep staan, dat de overblijfkraften onvriendelijk en onnodig streng zijn en dat er geen goede overblijfruimte is. Daarnaast wordt opgemerkt dat er onvoldoende en kwalitatief slecht speelmateriaal is, de organisatie

9

Zij konden hierbij een keuze maken tussen "heel tevreden", "tevreden", "ontevreden" en "heel ontevreden".

van tso niet flexibel (genoeg) is¹⁰, er geen toezicht is op het eetgedrag kinderen en tso te duur is.

De allerbelangrijkste reden dat ouders (heel) tevreden zijn over tso, is dat hun kind het fijn vindt om over te blijven en het naar zijn zin heeft. Als overige redenen worden genoemd:

- Het overblijven is goed geregeld;
- Er zijn voldoende begeleiders;
- Er is sprake van een continuurooster;
- Er is een fijne (huiselijke) sfeer;
- Er is een vast team van begeleiders;
- Er is genoeg speelruimte;
- De begeleiders zijn toegewijd en betrokken;
- Het is een veilige omgeving;
- Er vindt een goede terugkoppeling plaats naar leerkrachten en ouders;
- De kinderen eten goed;
- Tso geeft de dag structuur.

De ouders is eveneens gevraagd om antwoord te geven op de vraag of hun kinderen graag overblijven. 69.3% van de ouders geeft aan dat dit wel het geval is (N=302) (Tabel 19). Hiervoor worden verschillende motivaties genoemd. Een aantal ouders geeft aan dat ze er eigenlijk weinig over horen: "geen bericht zal wel goed bericht zijn". De meest gebruikte woorden van ouders om te omschrijven hoe hun kinderen tso beoordelen, zijn "gezellig" en "leuk". Een aantal ouders geeft aan dat hun kind het naar zijn zin heeft omdat er "lieve juffen" zijn, omdat er veel tijd is om (buiten) te spelen, er leuke extra activiteiten worden georganiseerd en hun kind kan spelen met andere kinderen dan klasgenoten.

74 Ouders geven aan dat hun kind niet graag overblijft. Hiervoor worden meerdere redenen geven, waarvan "saai" een vaakgenoemde is. Overige redenen die genoemd zijn, zijn de volgende:

- De overblijfkrachten zijn te streng/onaardig, trekken eigen kinderen voor;
- Er zijn te veel kleine kindjes;
- Er wordt veel gepest en daar wordt geen aandacht aan besteed;
- Er is te weinig toezicht;
- Het is te druk;
- Het is saai: er is geen/te weinig speelgoed en spelletjes;
- Tso is te schools.

60 Ouders geven als antwoord op de vraag of hun kind graag overblijft het antwoord 'anders' aan. Hierbij worden verschillende motivaties genoemd. Zo geeft een aantal ouders aan dat het plezier tijdens het overblijven voor een groot deel afhankelijk is

10 Overblijfdagen moeten ruim van tevoren doorgegeven worden, terwijl dit met onregelmatige werktijden niet mogelijk is

van welke andere kinderen overblijven en welke overblijfkrachten op de groepen staan. Veel ouders merken op dat deelname aan tso geen keuze is, en dat de kinderen, ongeacht hoe zij dit vinden, wel moeten overblijven:

Het is een noodzaak, dus ik vraag er niet naar. Er is gewoon geen keuze.

Ze vinden het niet vervelend, ze zijn niet anders gewend, maar het liefst zouden ze net als de meeste kinderen tussen de middag naar huis gaan.

Ze weten niet beter, ze zijn het gewend.

3.3 Taken van vrijwilligers

Aan de vrijwillige overblijfkrachten (N=234) is gevraagd aan te geven uit welke taken hun werkzaamheden als overblijfkracht bestaan. Naast het aanwezig-zijn tijdens tso (99.2%) behoort ook het opruimen van de tso-ruimte volgens vrijwel alle vrijwilligers tot hun taak (94.9%). In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de taken van de vrijwilligers en de tijd die zij daaraan naar eigen zeggen aan besteden.

Tabel 3.5 Taken en tijdsbesteding van vrijwillige overblijfkrachten (N=234)

	N	%	tijdsbesteding	N	%
aanwezig zijn tijdens overblijven	232	99.2			
activiteiten bedenken en uitvoeren	154	65.8			
voorbereiden tso	192	82.1	1-10 minuten	108	56.3
			11-20 minuten	62	32.3
			21-30 minuten	13	6.8
			> 30 minuten	9	4.7
opruimen tso-ruimte	222	94.9	1-10 minuten	129	58.1
			11-20 minuten	74	33.3
			21-30 minuten	14	6.3
			> 30 minuten	5	2.3
bijwonen vergaderingen	151	64.5	1x per jaar	9	6.0
			2x per jaar	39	25.8
			3x per jaar	36	23.8
			4x per jaar	30	19.9
			anders	37	24.5

* hierbij wordt onder meer genoemd: dagelijks, wanneer nodig, 1x per maand, 1x per week

De vrijwilligers is eveneens gevraagd aan te geven wie aanwezig zijn bij de tso-vergaderingen. Ruim driekwart van de 151 vrijwilligers die aangegeven hebben zelf

deel te nemen aan de vergaderingen geven aan dat de coördinator altijd aanwezig is bij de vergaderingen (Tabel 20). Volgens 71.5% van de vrijwilligers nemen ook alle overblijfskrachten deel aan de vergaderingen, volgens een kwart van de vrijwilligers neemt een deel van de overblijfskrachten deel. Ongeveer de helft van de vrijwilligers geeft aan dat de schoolleider aanwezig is tijdens de vergaderingen.

De vrijwilligers is eveneens gevraagd aan de geven in hoeverre bepaalde taken wel of niet tot hun takenpakket behoren (Tabel 3.6). Opvallend is dat de taken van de coördinatoren die een vrijwilligersbijdrage krijgen in grote mate overeenkomen met de taken van de coördinatoren die in loondienst werkzaam zijn. Het moeten opmaken van een begroting en jaarcijfers wordt zelfs door meer vrijwilligers dan coördinatoren in loondienst uitgevoerd. Als aanvullende taken (kolom 'anders' in de tabel) worden door de coördinatoren in loondienst onder meer het begeleiden van de vrijwillige overblijfskrachten en het uitbetalen van de overblijfskrachten genoemd. Door beide groepen coördinatoren worden het onderhouden van contacten met ouders en schoolleiding genoemd.

Tabel 3.6 Taken van coördinatoren uitgesplitst naar vrijwillige coördinatoren (N=232) en coördinatoren in loondienst (N=92) (in percentages)

	vrijwillige coördinatoren	coördinatoren in loondienst
	%	%
Administratieve werkzaamheden	87.9	89.1
Werven van vrijwillige overblijfskrachten	87.9	81.5
Het organiseren van de tussenschoolse opvang	83.2	83.7
Presentielijsten maken	78.0	73.9
Inkopen materialen	75.9	72.8
Vergaderingen en bijeenkomsten organiseren	75.4	76.1
Taken verdelen	72.8	81.5
Voorbereiden van de tussenschoolse opvang	63.4	73.9
Het innen van gelden	60.8	50.0
Opruimen na afloop van de TSO	49.6	51.1
Begroting/jaarcijfers maken	44.0	18.5
Activiteiten bedenken	38.4	58.7
Scholing inkopen	22.0	19.6
Anders	12.1	7.6

Om zicht te krijgen op de tijd die overblijfskrachten gemiddeld per dag besteden aan (begeleiding tijdens) het overblijven zelf, is de schoolleiders gevraagd aan te geven wat de gemiddelde duur van een overblijfpauze is. Hiervoor geldt dat er sprake is van een tweedeling tussen de scholen, met de scholen waar gebruik gemaakt wordt van

een continuooster enerzijds en scholen waarbij dit niet het geval is anderzijds. Voor 64.8% van de scholen waar wel gebruik gemaakt wordt van een continuooster geldt dat de pauze minder dan driekwartier in beslag neemt. Voor de scholen waarbij tso uitgevoerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals geldt dat de pauze bij het merendeel van deze scholen (53.6%) gemiddeld driekwartier à 1 uur duurt. Slechts een beperkt aantal scholen hanteert een pauze langer dan 75 minuten (Tabel 21).

3.4 Vergoedingen voor vrijwilligers

Aan de schoolleiders is gevraagd of vrijwillige overblijfskrachten een vergoeding ontvangen. Op 105 scholen blijkt dit niet het geval te zijn. Deze scholen zijn gelijk verdeeld over de verschillende tso-typen. Aan de schoolleiders die aangegeven hebben dat de vrijwilligers wel een vergoeding krijgen is daarnaast gevraagd of alle vrijwillige overblijfskrachten dezelfde vergoeding ontvangen. Op 376 scholen (84.9%) is dit wel het geval. 67 Schoolleiders geven echter aan dat de vergoeding afhankelijk is van een aantal factoren. Hierbij worden de volgende aspecten genoemd:

- de voorbereidingstijd;
- tijd die besteed wordt aan het opruimen van de overblijfsruimte;
- de vergadertijd;
- de reistijd van de vrijwilligers.

Daarnaast is de schoolleiders gevraagd of de vergoeding die de overblijfscoördinatoren ontvangen gelijk is aan de vergoeding die de overblijfskrachten ontvangen. Voor de coördinatoren die werkzaam zijn op scholen met uitsluitend vrijwilligers geldt dat volgens de schoolleiders de helft van de coördinatoren (51.1%, N = 121) dezelfde vergoeding krijgt als de vrijwillige overblijfskrachten. Voor scholen waar tso georganiseerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals (N = 174) geldt dat in 37.9% van de gevallen de functie van coördinator uitgevoerd wordt door een professional. 33 Keer (19.0%) ontvangen de coördinatoren dezelfde vergoeding als de vrijwillige overblijfskrachten.

In de internetenquête is de schoolleiders gevraagd aan te geven wat de hoogte is van de vergoeding die de overblijfskrachten 'per keer' (i.e. per dag dat zij werkzaam zijn binnen tso) ontvangen. Door deze bedragen te koppelen aan de duur van tso per keer (duur van de pauze) kan berekend worden wat de overblijfskrachten per uur ontvangen. Volgens de schoolleiders ontvangen de overblijfskrachten gemiddeld € 7,89 per uur. Hierbij is er wel een verschil zichtbaar tussen de verschillende tso-typen: overblijfskrachten die werkzaam zijn op een school waar tso deel uitmaakt van het continuooster ontvangen gemiddeld het meest, vrijwilligers die werkzaam zijn op scholen waar tso georganiseerd wordt door uitsluitend vrijwilligers het minst.

Tabel 3.7 Vergoeding per uur per tso-type volgens de schoolleiders

tso-typen	vergoeding per uur	maximum vergoeding
vrijwilligers	€ 7,68	€ 20,80
professionals	€ 7,80	€ 20,00
combinatie professionals en vrijwilligers	€ 8,24	€ 16,00
continurooster	€ 8,33	€ 16,00

Het merendeel van de schoolleiders (69.8%, N=404)) geeft aan dat de vergoeding ten opzichte van schooljaar 2005-2006 (dit is het schooljaar voor de wetswijziging) niet veranderd is. Een kwart van de schoolleiders geeft aan dat de vergoeding gestegen is (N=136), een klein aantal schoolleiders (6,7%, N=39) stelt dat de vergoeding is gedaald.

Ook de overblijfkraften is gevraagd of zij een vergoeding ontvangen, en zo ja, of alle overblijfkraften dezelfde vergoeding ontvangen. Van de 234 vrijwillige overblijfkraften geeft 93.6% aan dat zij wel een vergoeding ontvangen, slechts 15 overblijfkraften ontvangen geen vergoeding. Van de 232 vrijwillige overblijfcoördinatoren ontvangt 76.6% naar eigen zeggen wel een vergoeding. Zowel de vrijwillige overblijfkraften als de vrijwillige coördinatoren geven aan dat de vergoeding die zij ontvangen niet gestegen of gedaald is sinds schooljaar 2005-2006 (respectievelijk 63.9% en 63.1%).

Van de vrijwillige overblijfkraften geven 202 vrijwilligers aan dat alle vrijwilligers dezelfde vergoeding ontvangen. Bij de overblijfkraften waar dit niet het geval is (N=17) wordt door een vrijwilliger aangegeven dat de vergadertijd, voorbereidingstijd en de tijd die besteed wordt aan het opruimen van de overblijfruimte meegenomen worden in de hoogte van de vergoeding. Daarnaast geven een aantal vrijwilligers aan dat zij naast de vrijwilligersbijdrage een korting krijgen op het bedrag dat betaald moet worden voor het overblijven van hun eigen kind(eren).

Voor de vrijwillige overblijfcoördinatoren geldt dat 67.6% aangeeft (N=119) dat alle coördinatoren dezelfde vergoeding krijgen. Door de 57 coördinatoren waar dit niet het geval is wordt aangegeven dat de voorbereidingstijd, vergadertijd, opruimtijd en reistijd mede bepalend zijn voor de hoogte van de vergoeding. Daarnaast geeft een aantal coördinatoren aan dat de mate van verantwoordelijkheden bepalend is voor de hoogte van de vergoeding.

Ook aan de overblijfkraften is gevraagd wat de exacte hoogte is van het bedrag dat zij ontvangen. De overblijfkraften hadden hierbij de mogelijkheid een bedrag te noemen per keer, per week, per maand of per jaar. Doordat eveneens per overblijfkraft bekend is hoeveel dagen zij per week werkzaam zijn in tso en wat de gemiddelde duur is van de pauzes in waarin zij als overblijfkraft werkzaam zijn, is het mogelijk een uurbedrag te berekenen. Hierbij is uitgegaan van vier weken per maand en 40 schoolweken per jaar. Figuur 3.1 geeft twee voorbeelden weer van de wijze waarop het uurbedrag berekend is.

Figuur 3.1 Berekening uurbedrag

Voorbeeld 1

Vrijwilliger x werkt gemiddeld drie dagen per week in tso

De middagpauze duurt op de school waar vrijwilliger x werkzaam is gemiddeld 75 minuten

Vrijwilliger x geeft aan € 120,00 per maand te ontvangen

Vrijwilliger x werkt gemiddeld 3,75 uur per week (3 x 1,25 uur). Dit is 15 uur per maand (3,75 uur x 4 weken). Dit betekent dat vrijwilliger x gemiddeld €8,00 per uur ontvangt (€120,00 / 15 uur)

Voorbeeld 2

Vrijwilliger y werkt gemiddeld twee dagen per week in tso

De middagpauze duurt op de school waar vrijwilliger y werkzaam is gemiddeld 45 minuten

Vrijwilliger y geeft aan € 450,00 per jaar te ontvangen

Vrijwilliger y werkt gemiddeld 1,5 uur per week (2 x 0,75 uur). Dit is 60 uur per jaar (1,5 uur x 40 weken). Dit betekent dat vrijwilliger y gemiddeld €7,50 per uur ontvangt (€ 450,00 / 60 uur)

Uit de gegevens van de overblijfkraften is af te leiden dat deze gemiddeld € 7,58 per uur ontvangen. Ook bij de overblijfkraften een klein verschil zichtbaar in de vergoedingen die de overblijfkraften ontvangen binnen de verschillende tso-typen: net als bij de schoolleiders wordt uit de gegevens van de overblijfkraften zichtbaar dat de overblijfkraften op scholen waar uitsluitend vrijwilligers werkzaam zijn de laagste vergoeding ontvangen en overblijfkraften die werkzaam zijn binnen een continu-rooster de hoogste.

Tabel 3.8 Vergoeding per uur per tso-type volgens de overblijfkraften

tso-typen	vergoeding per uur	maximum vergoeding
vrijwilligers	€ 7,33	€ 21,33
professionals	€ 7,89	€ 11,20
combinatie professionals en vrijwilligers	€ 7,71	€ 13,33
continurooster	€ 8,15	€ 13,33

In de enquête konden de vrijwilligers eveneens aangeven hoeveel tijd zij besteden aan voorbereidingstijd en tijd om op te ruimen. Omdat de meerderheid van de overblijfkraften aangeeft dat het voorbereiden van tso en het opruimen na tso (respectievelijk 82% en 95%) behoort tot hun taken, is het zinvol ook de hoogte van de vrijwilligersvergoeding per uur te berekenen die de vrijwilligers ontvangen wanneer ook deze tijd meegerekend wordt in de totale tijd die zij besteden aan tussenschoolse opvang.

In de enquête konden de vrijwilligers kiezen voor antwoordcategorieën als '0 tot 10

minuten' en '10 tot 15 minuten'. Omdat hieruit niet afgeleid kan worden hoeveel minuten zij exact aan bijv. voorbereiding besteden, is er bij de berekening van het uurbedrag inclusief voorbereidingstijd en tijd voor opruimen, voor gekozen twee varianten te berekenen: een variant uitgaande van de maximale tijd (d.i. bijvoorbeeld 15 minuten bij de antwoordmogelijkheid 10-15 minuten) en een variant waarbij uitgegaan is van de minimale tijd (bijvoorbeeld 10 bij de antwoordmogelijkheid 10-15 minuten). Uiteraard is het aantal dagen dat de vrijwilliger werkt en de duur van de pauze ook in de berekening meegenomen (zie figuur 3.2).

Figuur 3.2 Berekening uurbedrag inclusief voorbereidingstijd en opruimtijd

Maximale variant

Vrijwilliger x werkt gemiddeld drie dagen per week in tso

De middagpauze duurt op de school waar vrijwilliger x werkzaam is gemiddeld 75 minuten. De vrijwilliger geeft aan 10 tot 15 minuten te besteden aan voorbereiden en 10 tot 15 minuten aan opruimen.

Vrijwilliger x geeft aan € 120,00 per maand te ontvangen

Vrijwilliger x werkt gemiddeld 3,75 uur per week (3 x 1,25 uur). Daarnaast is de vrijwilliger 90 minuten per week bezig met voorbereiden en opruimen (15 minuten voorbereiden en 15 minuten opruimen per dag, maal 3 dagen = 3 x 30 minuten). In totaal is dit 5,25 uur (3,75 uur + 1,30 uur). Dit is 21 uur per maand (5,25 uur x 4 weken). Dit betekent dat vrijwilliger x gemiddeld €5,71 per uur ontvangt (€120,00 / 21 uur)

Minimale variant

Vrijwilliger x werkt gemiddeld drie dagen per week in tso

De middagpauze duurt op de school waar vrijwilliger x werkzaam is gemiddeld 75 minuten. De vrijwilliger geeft aan 10 tot 15 minuten te besteden aan voorbereiden en 10 tot 15 minuten aan opruimen.

Vrijwilliger x geeft aan € 120,00 per maand te ontvangen

Vrijwilliger x werkt gemiddeld 3,75 uur per week (3 x 1,25 uur). Daarnaast is de vrijwilliger 60 minuten per week bezig met voorbereiden en opruimen (10 minuten voorbereiden en 10 minuten opruimen per dag, maal 3 dagen = 3 x 20 minuten). In totaal is dit 4,75 uur (3,75 uur + 1 uur). Dit is 19 uur per maand (4,75 uur x 4 weken). Dit betekent dat vrijwilliger x gemiddeld €6,32 per uur ontvangt (€120,00 / 19 uur)

Uitgaande van de maximale tijd bedraagt de uurvergoeding gemiddeld €5,36, uitgaande van de minimale tijd €6,49. Wanneer deze bedragen uitgesplitst worden naar de verschillende tso-typen blijkt dat de vrijwilligers die werkzaam zijn op een school waar het continuooster gehanteerd een significant hogere vergoeding ontvangen. Dit is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door het feit dat schoolleiders een bepaald bedrag per pauze vast te stellen, zonder de duur van de pauze hierin mee te nemen. Zoals eerder beschreven duurt de pauze van 65% van de scholen waar een

continurooster gehanteerd wordt korter dan driekwartier, voor de overige tso-typen geldt dat de pauze 45 tot 75 minuten in beslag neemt¹¹ (zie ook tabel 21).

Tabel 3.9 Vergoeding per uur uitgesplitst naar de minimale en maximale tijd die vrijwilligers besteden aan voorbereiden en opruimen.

tso-typen	maximale voorbereidingstijd en opruimtijd	minimale voorbereidingstijd en opruimtijd
vrijwilligers	€ 5,14	€ 6,27
professionals	€ 5,15	€ 6,38
combinatie professionals en vrijwilligers	€ 5,46	€ 6,60
continurooster	€ 6,39	€ 7,52

3.5 Samenvatting

Op het gebied van financiële aspecten rondom tussenschoolse opvang zijn de schoolleiders, overblijfkrachten en ouders bevroegd op de volgende onderwerpen¹²:

- De hoogte van de ouderbijdrage;
- De door ouders ervaren kwaliteit van tussenschoolse opvang;
- De taken van de overblijfkrachten;
- De hoogte van de vrijwilligersbijdrage per uur.

Gemiddeld betalen ouders € 1,57 per keer dat hun kind gebruik maakt van tussenschoolse opvang. Hierbij is echter een duidelijk verschil tussen de in dit onderzoek onderscheiden tso-typen: scholen waarbij tussenschoolse opvang uitgevoerd wordt door uitsluitend professionals rekenen een hogere ouderbijdrage dan scholen waarbij tussenschoolse opvang plaatsvindt in het kader van het continurooster. 39% Van de schoolleiders geeft, evenals 40% van de ouders, aan dat de hoogte van de ouderbijdrage gestegen is sinds de overheveling van de verantwoordelijkheid voor de organisatie van tussenschoolse opvang van de ouders naar de schoolbesturen. Van deze ouders geeft 51% aan dat zij de hoogte van de huidige ouderbijdrage 'exact goed' vinden. 30% Van de ouders geeft aan dat de kosten gelijk gebleven zijn. Hiervan geeft 69% aan de hoogte 'exact goed' te vinden.

89% Van de ouders is tevreden over de tussenschoolse opvang: de voornaamste reden daarvoor is dat hun kinderen het "naar hun zin hebben". Verder worden een goede sfeer, voldoende overblijfkrachten, betrokken overblijfkrachten en een veilige omgeving genoemd als belangrijke redenen waardoor zij tevreden zijn. De ouders die niet tevreden zijn met de huidige vormgeving en organisatie van de tussen-

11 Bij 33.3% van de scholen met een continurooster duurt de pauze tussen 45 en 75 minuten, bij tso georganiseerd door vrijwilligers is dit bij 85.6% van de scholen het geval, bij organisatie door professionals bij 82.5% van de scholen en bij organisatie door een combinatie van vrijwilligers en professionals bij 87.5% van de scholen.

12 Niet alle vragen zijn aan alle informantgroepen voorgelegd.

schoolse opvang geven onder meer aan dat de pauze te kort of te lang is, de organisatie niet flexibel genoeg is en de kosten te hoog zijn. 69% van de ouders geeft aan dat hun kinderen graag overblijven. Op de vraag waarom dat het geval is, antwoordt de meerderheid dat hun kinderen het “gezellig” en “leuk” vinden. Ouders waarvan de kinderen niet graag opblijven merken op dat dit komt doordat de overblijfkraften te streng zijn, er gepest wordt, de tussenschoolse opvang te schools is en dat hun kinderen het “saai vinden”.

De taken van de overblijfkraften bestaan, volgens de overblijfkraften, niet alleen uit het aanwezig zijn tijdens het overblijven, maar ook uit het voorbereiden (82%) en het opruimen (95%). Daarnaast behoort ook het bedenken van activiteiten en het bijwonen van vergadering volgens bijna twee derde van de overblijfkraften tot het takenpakket. Opvallend is dat de taken van de vrijwillige coördinatoren en de coördinatoren in loondienst in grote mate overeenkomen. Verschillen zijn dat de coördinatoren in loondienst de vrijwillige coördinatoren begeleiden, vrijwillige coördinatoren daarentegen worden vaker ingezet voor het opstellen van begrotingen en jaarcijfers. Van de vrijwillige overblijfkraften ontvangt 94% een vergoeding. Dit is eveneens het geval voor 77% van de vrijwillige overblijfcoördinatoren. Volgens 85% van de schoolleiders ontvangen all vrijwilligers dezelfde vergoeding. Op de scholen waar dit niet het geval is, is de hoogte van de vergoeding afhankelijk van de voorbereidingstijd, de opruimtijd, de vergadertijd en/of de reistijd.

Uitgaande van enkel de aanwezigheid tijdens de tussenschoolse opvang ontvangen de vrijwilligers volgens de schoolleiders gemiddeld € 7,89 per uur. De vrijwilligers zelf geven aan dat dit bedrag € 7,58 bedraagt¹³. Wanneer echter ook de duur van de voorbereidingstijd en opruimtijd meegenomen worden in de berekening van de uurvergoeding, bedraagt de hoogte van deze vergoeding € 6,49 wanneer uitgegaan wordt van de minimale tijd die vrijwilligers kwijt zijn met de aanvullende taken en € 5,36 wanneer uitgegaan wordt van de maximale tijd. Voor alle genoemde vergoedingen geldt dat deze het laagst zijn voor vrijwilligers die werkzaam zijn op scholen waarbij tussenschoolse opvang georganiseerd wordt door uitsluitend vrijwilligers en het hoogst op scholen waar tussenschoolse opvang plaatsvindt in het kader van een continuooster¹⁴.

13 Dit verschil is te verklaren door het feit dat de er geen een-op-een relatie bestaat tussen de scholen waarop de schoolleiders en de vrijwilligers werkzaam zijn: van sommige scholen hebben enkel de vrijwilligers de enquête ingevuld, van sommige scholen alleen vrijwilligers.

14 Dit is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door het feit dat schoolleiders een bepaald bedrag per pauze vast te stellen, zonder de duur van de pauze hierin mee te nemen. Zoals eerder beschreven duurt de pauze van 65% van de scholen waar een continuooster gehanteerd wordt korter dan driekwartier, voor de overige tso-typen geldt dat de pauze 45 tot 75 minuten in beslag neemt.

4 Knelpunten

Aan de overblijfskrachten en de schoolleiders is de vraag voorgelegd of zij op dit moment knelpunten ervaren met betrekking tot tussenschoolse opvang en zo, op welke specifieke vlakken dit is. Aan de schoolleiders is aanvullend de vraag voorgelegd of zij in de toekomst knelpunten verwachten en zo ja, welke dit zijn.

4.1 Aard van de knelpunten

Van de 669 schoolleiders die antwoord hebben gegeven op de vraag of zij momenteel knelpunten ervaren, geeft 42.8% van de schoolleiders aan dat dit het geval is (N=286) (Tabel 22). Van de overblijfskrachten geeft 43.3% aan knelpunten te ervaren.

Wanneer een uitsplitsing gemaakt wordt naar de verschillende tso-typen blijkt dat de voor zowel de schoolleiders als de overblijfskrachten geldt dat ongeveer de helft van informanten die werkzaam is op scholen waar tso wordt georganiseerd door een combinatie van vrijwilligers en professionals momenteel problemen ervaart. Dit is niet het geval bij de andere tso-typen.

Tabel 4.1 Percentages schoolleiders en overblijfskrachten die momenteel knelpunten ervaren met betrekking tot de tussenschoolse opvang uitgesplitst naar tso-type (in percentages) (respectievelijk N=594 en N=572)

	vrijwilliger	professional	combinatie vrijwilliger/professional	continurooster	totaal (N)
schoolleiders	43.1	37.4	47.9	43.6	260
overblijfskrachten	39.6	38.0	52.2	40.0	249

Aan de schoolleiders is gevraagd aan te geven hoe zij de aard van de knelpunten zouden karakteriseren. Ruim een derde van de schoolleiders geeft aan dat vooral organisatorische oorzaken ten grondslag liggen aan de ervaren knelpunten (Tabel 23). Slechts 10.2% van de schoolleiders geeft aan de knelpunten de oorzaak zijn van financiële aspecten. 21.6% Van de schoolleiders ervaart knelpunten op het gebied van de kwaliteit van tso.

De aard van de oorzaken lijkt te verschillen per tso-type: bij scholen waar tso georganiseerd wordt door uitsluitend vrijwilligers geeft bijna de helft van de respondenten aan dat de oorzaken van organisatorische aard zijn. Bij de scholen waar tso deel uitmaakt van het continurooster geeft slechts 8.3% van de schoolleiders aan dat de knelpunten kwalitatief van aard zijn.

Tabel 4.2 Aard van de ervaren knelpunten volgens de schoolleiders uitgesplitst naar tso-type (N=260) (in percentages)

	financieel	organisatorischkwalitatief	anders	totaal (N)	
vrijwilliger	5.4	45.5	25.9	23.2	112
professional	14.7	32.4	17.6	35.3	34
combinatie vrijwilliger/professional	13.3	28.9	22.2	35.6	90
continurooster	16.7	25.0	8.3	50.0	24

Zoals blijkt uit tabel 33 geven 85 schoolleiders aan dat de aard van de knelpunten van een andere aard is dan (enkel) financieel, organisatorisch of kwalitatief. Een aantal schoolleiders geeft aan dat de knelpunten veroorzaakt worden door een combinatie van financiële, organisatorisch en kwalitatieve knelpunten. Veel schoolleiders noemen daarnaast ruimtegebrek en het tekort aan vrijwilligers als belangrijkste oorzaak van de ervaren knelpunten.

4.2 Specifieke knelpunten

De schoolleiders als de overblijfkrachten die knelpunten ervaren is gevraagd toe te lichten waaruit de specifieke knelpunten bestaan. Zij konden hierbij kiezen uit:

- Groeiend aantal kinderen
- Kinderen met gedragsproblemen
- Eetruimte
- Speelruimte binnen
- Speelruimte buiten
- Vergoeding vrijwilligers
- Pedagogische afstemming
- Deskundigheid vrijwilligers
- Spelmateriaal
- Aantal overblijfkrachten
- Ouderbijdrage
- Subsidieaanvraag voor scholing

Uiteraard konden zij hierbij meerdere antwoorden aankruisen.

Uit de resultaten blijkt dat 'het aantal overblijfkrachten' en 'speelruimte binnen' de meest genoemde antwoorden zijn door zowel de schoolleiders als de overblijfkrachten. De 'vergoeding vrijwilligers', 'spelmateriaal' en 'ouderbijdrage' worden het minst vaak gekozen bij beide groepen informanten. Over de deskundigheid van de vrijwilligers zijn de schoolleiders en de overblijfkrachten verdeeld: 58.2% van de schoolleiders ervaart dit als een knelpunt ten opzichte van 35.2% van de overblijfkrachten. Dit is mogelijk deels te verklaren door het belang dat de overblijfkrachten hieraan hechten: zoals beschreven in paragraaf 2.5 hechten met name vrijwillige overblijfkrachten en vrijwillige coördinatoren niet veel belang aan pedagogische begeleiding.

Tabel 4.3 Specifieke knelpunten volgens de schoolleiders (N=280) en de overblijfskrachten (N=250)

	schoolleiders		overblijfskrachten	
	N	%	N	%
Aantal overblijfskrachten	178	63.6	165	66.0
Speelruimte binnen	170	60.7	140	56.0
Deskundigheid vrijwilligers	163	58.2	88	35.2
Eetruimte	146	52.1	127	50.8
Kinderen met gedragsproblemen	138	49.3	136	54.4
Pedagogische afstemming	138	49.3	67	26.8
Groeiend aantal kinderen	136	48.6	139	55.6
Vergoeding vrijwilligers	60	21.4	65	26.0
Spelmateriaal	55	19.8	66	26.4
Ouderbijdrage	52	18.6	31	12.4
Subsidieaanvraag voor scholing	41	14.6	32	12.8
Speelruimte buiten	30	10.8	50	20.0

De schoolleiders en de vrijwilligers is gevraagd toe te lichten waarom zij bovenstaande knelpunten als een probleem ervaren¹⁵. Bij het 'aantal overblijfskrachten' wordt door zowel de schoolleiders als de vrijwilligers aangegeven dat met name het vinden van vrijwilligers een probleem is. Enkele van de schoolleiders merken hierover op:

Het wordt steeds moeilijker om voldoende geschikte vrijwilligers te vinden.

Mogelijk ontstaat er op korte termijn door het toenemende aantal overblijvers behoefte aan geschoold personeel.

Een aantal vrijwilligers geeft aan:

Doordat er steeds meer ouders gaan werken neemt het aantal overblijfskrachten af. Het leerlingenaantal neemt echter steeds meer toe.

Je bent heel afhankelijk van degene die zich aanmeldt. Soms is het een probleem om voldoende mensen te krijgen, en dan neem je soms mensen die wat minder geschikt zijn.

Op het gebied van speelruimte geven zowel de schoolleiders als de informanten aan dat de binnenruimte vooral een knelpunt is bij slecht weer: de ruimte is dan te klein

15 Hierbij moet worden opgemerkt dat niet alle schoolleiders die aangegeven hebben een van de aspecten als knelpunt te ervaren, deze ook hebben toegelicht.

om met alle kinderen te kunnen spelen. De beschikbare ruimte op zich wordt door een aantal schoolleiders en vrijwilligers ook als knelpunt ervaren: er is te weinig (speel)ruimte in relatie tot het aantal kinderen. Dit wordt ook genoemd door de schoolleiders en de vrijwilligers die 'de eetruimte' als knelpunt ervaren. De buiten-speelruimte wordt, zoals blijkt uit Tabel 5.3, minder vaak ervaren als knelpunt. De schoolleiders en vrijwilligers die dit wel als knelpunt ervaren geven over het algemeen aan dat het schoolplein te klein is om tegelijkertijd gebruikt te worden door alle kinderen die overblijven. Een aantal schoolleiders geeft daarnaast aan dat het een probleem is dat het schoolplein niet afgesloten kan worden. Een aantal vrijwilligers geeft aan er bezwaren tegen te hebben dat leerlingen van alle groepen tijdens tso gezamenlijk op één schoolplein moeten spelen.

De deskundigheid van de vrijwilligers en de pedagogische afstemming wordt door schoolleiders vaker als een knelpunt ervaren dan door de vrijwilligers. De schoolleiders geven aan dat van vrijwilligers op dit gebied niet hetzelfde verwacht kan en mag worden als van professionals, juist omdat ouders/vrijwilligers niet professioneel geschoold zijn. Ook door enkele vrijwilligers wordt dit onderschreven:

Welke deskundigheid mag je van ouders verwachten? Hoe kun je deze stimuleren tot scholing en kwaliteitsverbetering als hun motivatie is "om de school te helpen", vergelijkbaar met leesmoeder etc.

Door zowel de schoolleiders als de vrijwilligers wordt aangegeven dat zij belang hechten aan de cursus waarvoor subsidie aangevraagd kan worden bij het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Deze subsidie wordt dan ook op veel scholen aangevraagd (zie ook paragraaf 3.2). Er is dan ook maar een klein aantal informanten dat deze subsidie-regeling als een knelpunt ervaart. De informanten die dit wel als knelpunt ervaren geven aan dat het knelpunt voornamelijk gelegen is in het aantal vrijwilligers dat deel kan nemen aan de cursus: er zijn meer vrijwilligers die deel willen nemen, dan deel kunnen nemen. Zowel de schoolleiders als de vrijwilligers geven aan dat het in het kader van de deskundigheid van vrijwilligers en pedagogische afstemming van belang is dat zoveel mogelijk vrijwilligers deelnemen aan deze cursus.

De schoolleiders die aangeven 'kinderen met gedragsproblemen' als knelpunt te ervaren geven aan dat dit voornamelijk een knelpunt is doordat de vrijwilligers onvoldoende gekwalificeerd zijn hiermee om te gaan. De vrijwilligers zelf geven aan dat kinderen met gedragsproblemen niet alleen een probleem vormen voor de andere kinderen die overblijven, maar ook voor henzelf. Eén van de vrijwilligers merkt op:

Hoe ga je er mee om?

Het groeiend aantal kinderen wordt door 49% van de schoolleiders en 56% van de vrijwilligers als knelpunt ervaren. Zowel de vrijwilligers als de schoolleiders merken op dat er vooral sprake is van een toename van het aantal jonge kinderen dat over-

blijft. Daarnaast wordt door beide groepen informanten opgemerkt dat het groeiend aantal leerlingen dat gebruik maakt van tso vooral een probleem is in relatie tot de beschikbare ruimte en het aantal overblijfkraften.

De vergoeding voor de vrijwilligers wordt door ongeveer een kwart van de vrijwilligers als een probleem ervaren. De vrijwilligers die toegelicht hebben waarom zij dit een knelpunt vinden geven over het algemeen aan dat de vergoeding naar hun mening te laag is.

Vrijwilligers zouden best wel wat meer mogen “verdienen” voor dit verantwoordelijke werk.

Ook de ouderbijdrage wordt door enkele vrijwilligers en schoolleiders als knelpunt ervaren. Opmerkelijk is dat niet zozeer de hoogte van de bijdrage als knelpunt ervaren wordt (al geven enkele informanten wel aan dat deze te hoog is en niet door alle ouders betaald kan worden), als wel het feit dat er veel ouders zijn die structureel te laat betalen.

Aan de schoolleiders is eveneens gevraagd of zij in de toekomst problemen verwachten op het gebied van tussenschoolse opvang. 289 Schoolleiders (43.7% geven aan dat dit het geval is. Aan hen is de vraag voorgelegd op welke specifieke gebieden deze problemen zich dan hoogstwaarschijnlijk voor gaan doen. Hierbij konden zij kiezen uit dezelfde gebieden als bij het karakteriseren van de huidige knelpunten.

Tabel 4.4 Specifieke gebieden waarop in de toekomst knelpunten verwacht worden volgens de schoolleiders (N=284)

	N	%
Aantal overblijfkraften	236	82.8
Groeiend aantal kinderen	179	63.0
Kinderen met gedragsproblemen	175	61.8
Speelruimte binnen	170	59.7
Deskundigheid vrijwilligers	167	59.0
Pedagogische afstemming	142	50.0
Eetruimte	134	47.2
Vergoeding vrijwilligers	95	33.5
Ouderbijdrage	65	23.0
Spelmateriaal	50	17.7
Subsidieaanvraag voor scholing	47	16.6
Speelruimte buiten	29	10.3

Uit de resultaten blijkt dat ‘vergoeding vrijwilligers’, ‘ouderbijdrage’, ‘spelmateriaal’, ‘subsidieaanvraag voor scholing’ en ‘speelruimte binnen’ het minst vaak aangeduid worden als mogelijke gebieden waarop knelpunten zullen ontstaan. Dit komt overeen met de momenteel ervaren knelpunten (zie Tabel 4.3). Hoewel momenteel 49.3%

van de schoolleiders aangeeft problemen te ervaren op het gebied van 'kinderen met gedragsproblemen' geeft 61.8% van de schoolleiders aan op dit terrein problemen te verwachten. De op dit moment als sterkst ervaren knelpunten ('aantal overblijfkrachten', 'speelruimte binnen' en 'deskundigheid vrijwilligers') blijven volgens de schoolleiders ook in de toekomst belangrijke knelpunten.

4.3 Oplossingen voor knelpunten

In het kader van het vinden van oplossingen om potentiële knelpunten op te lossen zijn de ouders en overblijfkrachten gevraagd aan te geven wat er naar hen mening zou moeten veranderen aan de huidige opvang om deze te verbeteren. Bij de ouders is hier tevens de vraag aan gekoppeld wat zij bereid zouden zijn te betalen als deze verbeterpunten ook daadwerkelijk zouden worden doorgevoerd.

Uit de resultaten blijkt dat het merendeel van de overblijfkrachten van mening is dat de overblijfruimte aangepast zou moeten worden (40.1%) (Tabel 4.5). Dit is opmerkelijk, daar 43.1% van de schoolleiders aangeeft tevreden te zijn over de tso-ruimte en zelfs 601 schoolleiders aangeven geen plannen te hebben de tso-ruimte aan te passen (zie paragraaf 2.6). De overblijfkrachten noemen als mogelijke aanpassingen onder meer:

- Er moet een apart lokaal komen voor tso;
- Er moet meer speelaanbod zijn bij slecht weer;
- Er moet meer binnenspeelmateriaal zijn;
- De tso-ruimte moet groter zijn.

Daarnaast blijkt uit de resultaten dat de overblijfkrachten van mening zijn dat er meer overblijfkrachten moeten komen. Dit komt overeen met de knelpunten die de schoolleiders momenteel op dit gebied ervaren (Tabel 4.3).

Tabel 4.5 Aantal overblijfkraften (N=578) en ouders (N=477) die van mening zijn dat tso verbeterd moet worden, uitgesplitst naar mogelijke verbeterpunten (in procenten)

	overblijfkraften	ouders
Aanpassingen van de overblijfruimte	40.1	15.9
Meer overblijfkraften	36.7	12,6
Beter opgeleide overblijfkraften	20.9	12.4
Meer ruimte voor inbreng van ouders over de organisatie en vormgeving van de tussenschoolse opvang	7.1	6.3
Inzetten van professionele organisatie om tussenschoolse opvang te coördineren	5.7	5.7
anders	*	44.7

** Deze optie is niet voorgesteld aan de overblijfkraften, omdat zij zich door middel van de vraag over specifieke knelpunten hierover al hebben kunnen uitspreken.*

44.7% Van de ouders geeft aan dat de oplossingen wat hen betreft niet gezocht moeten worden in de inzet van een professionele organisatie of het creëren van ruimte voor ouders voor inbreng over de organisatie en vormgeving van tso, maar in andere oplossingen. Zij noemen hierbij onder meer:

- Alle kinderen zouden moeten overblijven (bij voorkeur in het kader van een continuooster);
- Er moeten kleine overblijfgroepen zijn (goede kind-overblijfkraftratio);
- Er moeten meer vrijwilligers komen;
- De vergoedingen voor de vrijwilligers moet worden verhoogd;
- Er moet meer buitenspeelgoed zijn;
- De opvang moet flexibeler zijn (zodanig dat ouders op de dag zelf kunnen beslissen om wel of niet deel te nemen aan tso);
- Tussenschoolse opvang moet gekoppeld worden aan voor- en naschoolse opvang; kinderen moeten aan alle drie kunnen deelnemen.

Daarnaast wordt door een groot aantal ouders ook aangegeven dat er wat hen betreft niets hoeft te veranderen.

Aan de ouders is de vraag gesteld of zij bereid zouden zijn meer te betalen als de door hen aangegeven punten daadwerkelijk veranderd zouden worden. Deze vraag is uiteraard niet beantwoord door ouders die niet deelnemen aan tso, daarnaast hebben ook ouders die tevreden zijn over tso aangegeven dat deze vraag op hen niet van toepassing is. In totaal hebben 280 ouders deze vraag beantwoord. 60.7% Van deze ouders (N=170) is wel bereid meer te betalen als de kwaliteit van tso verbeterd, 110 ouders zijn dit niet.

De ouders die aangegeven hebben bereid te zijn meer te betalen is eveneens gevraagd hoe hoog de ouderbijdrage wat hen betreft na verhoging maximaal zou mo-

gen bedragen. Uit de antwoorden van de ouders die deze vraag beantwoord hebben (N=132, Tabel 24) blijkt dat de meeste ouders bereid zouden zijn een bedrag te betalen tussen € 2,00 en € 2,50.

4.4 Vrijwilligerstekort

Om na te gaan in hoeverre er momenteel sprake is van een tekort aan vrijwilligers, of er in de toekomst sprake zal zijn van een tekort aan vrijwilligers en welke acties ondernomen (zouden moeten) worden om dit tekort op te lossen/te bestrijden, is de schoolleiders en overblijfkrachten gevraagd of zij een daling verwachten in het aantal beschikbare vrijwilligers en welke oplossingen er volgens hen zijn om deze tekorten op te lossen. Aan de schoolleiders is daarnaast gevraagd welke acties zij momenteel ondernemen om voldoende vrijwilligers te werven en tekorten te voorkomen. Tot slot zijn de ouders gevraagd onder welke voorwaarde zij bereid zouden zijn om werkzaam te zijn binnen de tussenschoolse opvang.

4.4.1 Inventarisatie

Zoals blijkt uit paragraaf 4.2 ervaart momenteel 63.6% van de schoolleiders en 66.0% van de overblijfkrachten het aantal beschikbare overblijfkrachten als een knelpunt. 82.8% Van de schoolleiders verwacht dat dit ook in de toekomst een knelpunt zal zijn.

Aanvullend aan deze ervaren knelpunten is de overblijfkrachten de vraag voorgelegd of zij verwachten dat er in de toekomst voldoende ouders bereid zullen zijn als vrijwillige overblijfkracht deel te nemen aan tso. Van de vrijwilligers die aan de enquête hebben deelgenomen verwacht 39% dat er in de toekomst voldoende ouders zullen zijn die bereid zijn als vrijwilliger werkzaam te zijn binnen tso (Tabel 25). 20% van de vrijwilligers daarentegen verwacht tekorten aan vrijwilligers.

De vrijwilligers is eveneens de vraag gesteld wat naar hen mening de oorzaak zou kunnen zijn van het feit dat er in de toekomst niet genoeg vrijwilligers werkzaam willen zijn in tso. Als mogelijke oorzaken worden onder meer genoemd:

- Ouders hebben eigen betaalde werkzaamheden (en daardoor geen tijd);
- De vergoeding die vrijwilligers ontvangen is te laag;
- Ouders vinden de verantwoordelijkheden te groot (ook in relatie tot de vergoeding);
- Het tijdstip waarop tso plaatsvindt is ongunstig (ook in relatie met het combineren van betaalde werkzaamheden met tso en met het combineren van het gezinsleven met kleine niet schoolgaande kinderen met werken in tso);
- Ouders zijn niet bereid als vrijwilliger te werken uit onvrede met de organisatie van tso;
- Het is bij 'buitenstaanders' (d.i. geen ouders) niet genoeg bekend dat er een tekort aan vrijwilligers bestaat in tso.

Aan de schoolleiders is de vraag gesteld of zij een daling verwachten in het aantal ouders dat zich beschikbaar zal stellen als vrijwillige overblijfkracht. In totaal geeft

52% van de schoolleiders aan tekorten te verwachten (N=341), volgens 48% van de schoolleiders (N=313) zullen er geen tekorten ontstaan. Opvallend is dat voor de tso-typen waarbij tso georganiseerd wordt door 1 groep medewerkers (vrijwilligers of professionals) en waarin tso uitgevoerd wordt als onderdeel van het curriculum geldt dat de mening daar vrijwel gelijk verdeeld zijn (Tabel 26). Voor schoolleiders werkzaam op scholen waar tso georganiseerd wordt door een combinatie van vrijwilligers en professionals geldt dat 61.5% een daling verwacht van het aantal ouders dat bereid is te werken in tso.

Aan de overblijfskrachten die momenteel werkzaam zijn in tso is gevraagd om aan te geven waarom zij dat zijn. De antwoorden hierop lopen sterk uiteen en variëren van “ik heb toch geen betaalde baan” tot “het moet binnen het schoolsysteem”. Veel gegeven antwoorden zijn:

- Het is fijn om met kinderen te werken en ze een fijne plek te bieden
- Vanwege de financiële vergoeding die ik ervoor krijg
- Het is leuk om iets voor de school te kunnen doen, zo blijft tso betaalbaar voor ouders
- Mijn eigen kind vind ik leuk als ik help tijdens tso
- De tijd die ik nu als vrijwilliger tijdens tso besteed, ben ik anders bezig met het heen en weer rijden van school naar huis en van huis terug naar school
- Hiermee bied ik hulp aan werkende ouders
- Het overblijfs team bestaat uit leuke mensen, er is een fijne sfeer
- Ik heb geen betaalde baan, dit geeft ritme aan de dag

Het merendeel van de overblijfskrachten, 68.8% (N=161) geeft aan voorlopig overblijfskracht te willen blijven (Tabel 27). Als belangrijkste reden geven zij hiervoor aan dat het “leuk is om te doen”. Daarnaast wordt door de overblijfskrachten ook aangegeven dat de betrokkenheid bij de school en de voldoening die zij halen uit het werken binnen tso redenen zijn om overblijfskracht te blijven. Een groot deel van de informanten geeft aan dat zij overblijfskracht willen blijven zolang zij zelf nog kinderen op school hebben. Ruim een kwart van de overblijfskrachten geeft echter ook aan nog niet te weten of zij nog lang als overblijfskracht werkzaam willen zijn. Als twee belangrijkste redenen hiervoor worden genoemd het feit dat eigen kinderen de basisschool verlaten en het (hopelijk) vinden van een betaalde baan. Daarnaast wordt door de overblijfskrachten aangegeven dat het als overblijfskracht werkzaam blijven mede afhankelijk is van veranderingen op het gebied van tijdsinvestering, groepsgrootte en de hoogte van de vergoeding. Ook wordt leeftijd door een aantal overblijfskrachten genoemd als reden om eventueel te stoppen (50+) en de aanwezigheid van kleine (nog niet schoolgaande) in de thuissituatie.

De 13 overblijfskrachten die aangegeven niet langer als overblijfskracht te willen werken, geven aan dit niet meer te willen doen omdat hun kinderen van school af gaan, omdat ze te weinig ondersteuning ervaren vanuit de school, omdat ze andere (betaalde) werkzaamheden krijgen en omdat het lastig blijkt om met kleine (nog niet schoolgaande) kinderen als overblijfskracht werkzaam te zijn.

Ook de coördinatoren is gevraagd aan te geven of zij nog lang als coördinator werkzaam willen zijn (Tabel 28). Voor de vrijwillige overblijfcoördinatoren geldt dat een derde nog niet weet of zij nog lang als coördinator werkzaam willen zijn. Bij de coördinatoren in loondienst weet ruim een vijfde nog niet of zij als coördinator in tso werkzaam willen blijven. Voor beiden geldt dat de voornaamste argumenten in grote mate overeen komen met de argumenten van de overblijfkrachten: eigen kinderen verlaten op korte termijn de basisschool en de verantwoordelijkheden die opgelegd worden nemen toe. Voor de vrijwilliger overblijfkrachten geldt daarnaast dat het uitvoeren van betaalde werkzaamheden voorrang heeft. Ook de (beperkte) hoogte van de vergoeding in relatie tot de taken wordt genoemd als aspect waardoor de coördinatoren niet zeker weten of zij nog lang in dienst willen blijven. De overblijfcoördinatoren die aangeven niet meer lang in dienst te willen blijven, geven aan dit niet te willen omdat ze het al veel jaren gedaan hebben, de vergoedingen niet in overeenstemming zijn met de taken (vrijwillige coördinatoren), de eigen kinderen van school gaan (vrijwillige coördinatoren) of zij een andere/betaalde baan gevonden hebben (zowel vrijwillige coördinatoren als coördinatoren in loondienst). Het merendeel van de coördinatoren (zowel vrijwilligers als coördinatoren in loondienst) geeft aan voorlopig nog als coördinator werkzaam te blijven (respectievelijk 61% en 69%).

Aan de ouders die deel hebben genomen aan de ouderenquête en die niet werkzaam zijn als overblijfkraft (N=269) is gevraagd aan te geven waarom zij momenteel niet als overblijfkraften verbonden zijn met tso. Tweederde van de respondenten geeft aan dat dit voor hen niet mogelijk is vanwege eigen (betaalde) werkzaamheden (Tabel 4.6). Slechts een zeer klein aantal respondenten (1%) geeft aan dat zij de vergoeding die overblijfkraften ontvangen te laag vinden.

Tabel 4.6 Redenen om niet als overblijfkraft werkzaam te zijn (N=269)

	N	%
niet haalbaar vanwege eigen (betaalde) werkzaamheden	174	64.7
vanwege de tijd die ik daarin moet investeren	19	7.1
vanwege de te lage vergoeding	3	1.1
anders	73	27.1

73 Ouders geven aan om andere redenen niet werkzaam te zijn als overblijfkraft. De redenen die het meest genoemd worden, zijn:

- Ouders hebben kleine kinderen thuis, die niet meegenomen kunnen worden tijdens tso;
- Ouders geven er de voorkeur aan dat hun kinderen zo mogelijk thuis eten; als de ouders thuis zijn tussen de middag willen zij hun kinderen dan ook thuis opvangen, waardoor zij geen tso-kraft kunnen zijn;
- Ouder geven aan ander vrijwilligerswerk op school te verrichten;

- Ouders geven aan ander vrijwilligerswerk (algemeen) te verrichten en geen tijd te hebben daarnaast op school werkzaam te zijn in tso;
- Ouders geven aan het niet leuk te vinden;
- Ouders geven aan dit in het verleden wel gedaan te hebben, maar hiermee gestopt te zijn vanwege een slechte relatie met school of uit onvrede met de wijze waarop tso werd vormgegeven;
- Ouders geven aan dat er op de school waar hun kind(eren) naar toe gaat/gaan, geen sprake is van een tekort aan vrijwilligers.

Ook aan de ouders wier kinderen niet deelnemen aan tso en die zelf ook niet in tso werkzaam zijn, is gevraagd waarom zij momenteel niet als vrijwilliger in tso (willen) werken. Van de 44 geven 4 ouders aan dit niet te willen vanwege de tijd die zij daarin moeten investeren, 16 ouders geven aan dat dit niet haalbaar is vanwege eigen (betaalde) werkzaamheden. Daarnaast geven 15 ouders aan het fijn te vinden hun kinderen thuis op te kunnen vangen. Ook geven 3 ouders aan geen interesse te hebben in een dergelijke functie, en geven 2 ouders aan geen vrijwilliger te willen zijn omdat ze het niet eens zijn met het overblijfbeleid op school. Een enkeling geeft verder aan ander vrijwilligerswerk (op school) te doen.

4.4.2 Acties

Aan alle schoolleiders die geen tekorten verwachten is de vraag gesteld welke acties zij momenteel ondernemen om voldoende ouders bereid te vinden te werken in tso. Aan de schoolleiders die wel tekorten verwachten is daarnaast de vraag gesteld welke acties zij (van plan zijn te) ondernemen om tekorten te voorkomen. Uit de resultaten (zie tabel 4.7) blijkt dat er onder de schoolleiders die wel tekorten verwachten meer schoolleiders zijn die ouders rechtstreeks benaderen via de schoolkrant.

Tabel 4.7 Acties die door schoolleiders ondernomen worden om voldoende vrijwilligers te bereiken en acties die door schoolleiders die tekorten verwachten ondernomen worden om tekorten te voorkomen (in %)

	Alle schoolleiders (N=652)	Schoolleiders die een tekort aan vrijwilligers verwachten (N=339)
Werving via nieuwsbrieven/schoolkrant/etc	65.0	79.1
Ouders die als overblijfkraacht werken hoeven geen of minder tso-ouderbijdragen te betalen	30.1	33.9
De ouderraad benadert actief ouders	29.8	31.6
Geen actie	13.8	8.3
Alle ouders moeten vanwege het continuu-roos-2.8 ter enkele keren per jaar deelnemen aan tso		3.0

Een aantal schoolleiders geeft aan dat andere acties ondernomen worden. Hierbij worden onder meer genoemd:

- Overblijfkraachten/coördinatoren spreken zelf ouders aan;
- Ouders worden door leerkrachten persoonlijk benaderd;

- De vergoeding wordt verhoogd om werken in tso aantrekkelijker te maken;
- Er worden advertenties geplaatst in plaatselijke en regionale kranten en dagbladen.

4.4.3 Oplossingen

Aan zowel de ouders als de overblijfkrachten is gevraagd wat naar hen mening de oplossing zou zijn om voldoende vrijwilligers bereid te vinden deel te nemen aan tso. Met uitzondering van de door ouders genoemde mogelijke oplossing om stagiaires van bijvoorbeeld de opleiding onderwijsassistent in te zetten tijdens tso, geven de overblijfkrachten en de ouders dezelfde oplossingen aan. Deze zijn:

- De vergoedingen voor vrijwilligers moeten hoger worden;
- Ouders moeten verplicht worden of gestimuleerd worden om als vrijwilliger deel te nemen aan tso; ouders moeten hiervoor actief benaderd worden;
- Scholen moeten een continu-rooster invoeren waardoor alle kinderen in hun eigen klas over kunnen blijven en het overblijven deel uitmaakt van het rooster (en daardoor mede uitgevoerd wordt door de leerkracht);
- Scholen moeten tso laten uitvoeren door een externe organisatie, waardoor geen gebruik gemaakt hoeft te worden van vrijwilligers.

Aan de ouders is de aanvullende vraag gesteld onder welke voorwaarde zij bereid zouden zijn om als vrijwilliger deel te nemen aan tso. De ouders noemen hierbij zeer uiteenlopende voorwaarden, waarvan de volgende de meest genoemde zijn:

- Ouders met kleine, niet schoolgaande, kinderen zijn bereid deel te nemen als vrijwilliger wanneer deze kinderen mee mogen komen tijdens tso (of alternatieve opvang geregeld is);
- Overblijfkrachten moeten een betere vergoeding krijgen. Bij voorkeur wordt overblijfkracht een betaalde baan;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als álle ouders verplicht een paar keer per jaar moeten meedraaien in een roulatiesysteem voor ouders;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als de eigen (betaalde) werkzaamheden dit toe zouden laten;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als er een goede begeleiding van de vrijwilligers plaatsvindt;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als er sprake is van kleine overblijfgroepen;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als zij door mee te draaien in tso geen ouderbijdrage hoeven te betalen of hierop een korting krijgen;
- Ouders zijn bereid deel te nemen als overblijfkracht als er een goede overblijfruimte is met voldoende speelmogelijkheden.

4.5 Samenvatting

Op het gebied van momenteel ervaren knelpunten rondom tussenschoolse opvang zijn de schoolleiders, overblijfskrachten en ouders bevraagd op de volgende onderwerpen¹⁶:

- De aard van de knelpunten;
- Specifieke knelpunten;
- Oplossingen voor de knelpunten;
- Het vrijwilligerstekort.

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat 43% van de schoolleiders en de overblijfskrachten momenteel knelpunten ervaart. Volgens ruim een derde van de schoolleiders zijn deze knelpunten vooral organisatorisch van aard, volgens 22% is er sprake van kwalitatieve knelpunten en volgens 10% van financiële knelpunten. Opvallend is dat op scholen waarbij tussenschoolse opvang georganiseerd wordt door vrijwilligers de schoolleiders vooral organisatorische knelpunten ervaren (46%) en dat op scholen waarbij tussenschoolse opvang deel uitmaakt van het continuïteit slechts een beperkt deel van de schoolleiders aangeeft dat deze kwalitatief van aard zijn (8%).

Zowel de schoolleiders als de overblijfskrachten ervaren het aantal overblijfskrachten als het grootste knelpunt. Schoolleiders geven hierbij aan dat het steeds lastiger wordt vrijwilligers te vinden, overblijfskrachten merken op dat het aantal ouders dat gaat werken toeneemt, waardoor het aantal potentiële vrijwilligers afneemt, terwijl het aantal kinderen daardoor toeneemt. Hoewel momenteel 64% van de schoolleiders het aantal vrijwilligers als knelpunt ervaart, verwacht 83% van de schoolleiders dat dit een knelpunt zal worden/blijven in de toekomst. Bovendien verwacht 39% van de overblijfskrachten en 52% van de schoolleiders dat er in de toekomst onvoldoende ouders bereid zullen zijn als vrijwilliger te participeren in tussenschoolse opvang. Als oorzaken noemen zij onder meer dat ouders andere (betaalde) werkzaamheden hebben, de vergoeding te laag is, de verantwoordelijkheden door ouders als te groot ervaren worden en tussenschoolse opvang plaatsvindt op een ongunstig tijdstip (in combinatie met andere werkzaamheden). Daarnaast geven zij aan dat het feit dat er sprake is van een tekort te weinig bekend is bij 'niet-ouders', die wellicht wel bereid zouden zijn als vrijwilliger deel te nemen aan tussenschoolse opvang.

Om ouders bereid te vinden te participeren plaatsen schoolleiders oproepjes in de schoolkrant, krijgen ouders een korting op ouderbijdrage voor hun eigen kinderen die deelnemen aan tussenschoolse opvang en worden ouders actief benaderd door de ouderraad of andere vrijwilligers. Door de overblijfskrachten en de ouders worden mogelijke acties genoemd om meer ouders bereid te vinden deel te nemen. Zij noemen hierbij onder meer het verhogen van de vrijwilligersvergoeding, verplichte deelname van ouders (aantal keer per jaar) als begeleider bij de tussenschoolse opvang, het invoeren van een continuïteit en het inschakelen van een professionele organisatie.

16 Niet alle vragen zijn aan alle informantgroepen voorgelegd.

Uit de antwoorden van de vrijwilligers die momenteel werkzaam zijn in de tussenschoolse opvang blijkt dat de meeste dit nog voor langere tijd willen blijven (69%). De voornaamste reden om te stoppen is het vinden van een betaalde baan en het feit dat eigen kinderen naar de middelbare school gaan. Voor een deel van de coördinatoren zijn de toenemende verantwoordelijkheden en de hoogte van de vergoeding eveneens redenen om niet meer als coördinator werkzaam te willen zijn. De meeste ouders die momenteel niet als vrijwilliger werkzaam zijn, geven aan dat zij dat niet doen omdat ze een betaalde baan hebben (65%). Slechts 1% geeft aan niet als vrijwilliger werkzaam te zijn vanwege de hoogte van de vergoeding. Daarnaast worden de aanwezigheid van kleine kinderen thuis, het uitvoeren van ander vrijwilligerswerk en de aanwezigheid van voldoende overblijfkkrachten op de scholen waar hun kinderen naar toe gaan genoemd als redenen om niet als overblijfkkracht werkzaam te zijn. Ouders geven aan wel bereid te zijn als overblijfkkracht deel te nemen aan tussenschoolse opvang als er tijdens de tussenschoolse opvang opvang geregeld wordt voor kleinere thuiswonende kinderen (die nog niet naar de basisschool gaan), de vergoeding verhoogd wordt, alle ouders verplicht worden regelmatig deel te nemen als begeleider en als ouders die als vrijwilliger deelnemen een korting krijgen op de eigen ouderbijdrage.

Een ander aspect dat door zowel de schoolleiders als de overblijfkkrachten ervaren wordt als knelpunt is de binnenspeelruimte, vooral bij slecht weer. Schoolleiders en vrijwilligers geven aan dat dit hoofdzakelijk een knelpunt is vanwege beperkte binnenruimte (zeker in relatie tot het groeiende aantal kinderen dat gebruik maakt van tussenschoolse opvang).

Door zowel de schoolleiders als de vrijwilligers worden de speelruimte buiten, de subsidieaanvraag voor scholing en de ouderbijdrage het minst vaak als knelpunt ervaren. De hoogte van de vrijwilligersvergoeding wordt door 21% van de schoolleiders en 26% van de overblijfkkrachten als knelpunt ervaren. Door de vrijwilligers wordt opgemerkt dat de vergoeding hoger zou moeten zijn gezien de verantwoordelijkheden die de overblijfkkrachten hebben.

De schoolleiders ervaren de deskundigheid van de overblijfkkrachten vaker als een knelpunt ervaren dan de overblijfkkrachten zelf (respectievelijk 58% en 35%). Opmerkelijk is dat, hoewel slechts een beperkt aantal schoolleiders de subsidieaanvraag voor scholing voor vrijwilligers als knelpunt ervaart, als oorzaak voor het knelpunt 'deskundigheid van vrijwilligers' genoemd wordt dat niet alle vrijwilligers deel kunnen nemen aan de scholing doordat de subsidie daarvoor niet toereikend is.

Aan de ouders en vrijwilligers is gevraagd wat er naar hun mening zou moeten veranderen aan de huidige vormgeving van tussenschoolse opvang om deze te verbeteren. Van de overblijfkkrachten geeft 40% aan dat de overblijfkruimte aangepast zou moeten worden (dit is opmerkelijk, daar 43% van de schoolleiders aangeeft tevreden te zijn over de ruimte en zelfs 601 schoolleiders geen plannen hebben om de ruimte aan te passen), en geeft 37% aan dat er meer vrijwilligers zouden moeten komen. Van de ouders geeft 45% aan dat er andere acties ondernomen zouden moeten worden. Zij noemen hierbij onder meer dat alle kinderen deel zouden moeten nemen aan tussenschoolse opvang, alle ouders verplicht zouden moeten worden enkele keren per jaar als vrijwilliger deel te nemen aan tussenschoolse opvang, de opvang

flexibeler moet worden, de vergoeding voor vrijwilligers verhoogd zou moeten worden en dat er meer vrijwilligers zouden moeten komen.

5 Samenvatting

In dit onderzoek worden de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

1. Hoe oordelen ouders over de huidige vormgeving van tussenschoolse opvang en onder welke voorwaarden zijn zij bereid als vrijwilliger deel te nemen aan tussenschoolse opvang?
2. Wat is de hoogte van de vrijwilligersvergoeding die vrijwilligers ontvangen, op welke wijze is deze opgebouwd en speelt deze een rol bij de (toekomstige) tekorten aan vrijwilligers?
3. Is er sprake van organisatorische knelpunten in de tso, wat is de aard van deze knelpunten en in hoeverre spelen financiële en kwalitatieve aspecten een rol hierbij?
4. Is er sprake van (toekomstige) tekorten aan vrijwilligers, wat zijn de oorzaken van deze tekorten, in hoeverre spelen financiële en kwalitatieve aspecten hierbij een rol en welke oplossingen kunnen gekozen worden om eventuele tekorten te voorkomen (binnen de gegeven kaders)?

Om antwoord te kunnen geven op deze vragen zijn internetenquêtes afgenomen bij drie verschillende informantgroepen: schoolleiders, vrijwilligers en ouders. In totaal hebben 627 schoolleiders geparticipeerd, 590 vrijwilligers (werkzaam op in totaal 471 scholen) en 460 ouders (van in totaal 42 scholen).

In dit hoofdstuk wordt kort antwoord gegeven op de onderzoeksvragen. Daarnaast worden enkele conclusies geformuleerd.

5.1 Oordelen en bereidheid van ouders

89% Van de ouders is tevreden over de tussenschoolse opvang: de voornaamste redenen daarvoor is dat hun kinderen het “naar hun zin hebben”. Verder worden een goede sfeer, voldoende overblijfkraften, betrokken overblijfkraften en een veilige omgeving genoemd als belangrijke redenen waardoor zij tevreden zijn. De ouders die niet tevreden zijn met de huidige vormgeving en organisatie van de tussenschoolse opvang geven onder meer aan dat de pauze te kort of te lang is, de organisatie niet flexibel genoeg is en de kosten te hoog zijn. 69% van de ouders geeft aan dat hun kinderen graag overblijven. Op de vraag waarom dat het geval is, antwoordt de meerderheid dat hun kinderen het “gezellig” en “leuk” vinden. Ouders waarvan de kinderen niet graag opblijven merken op dat dit komt doordat de overblijfkraften te streng zijn, er gepest wordt, de tussenschoolse opvang te schools is en dat hun kinderen het “saai vinden”.

Over het algemeen zijn de ouders ook tevreden over de hoogte van de ouderbijdrage. Gemiddeld betalen ouders € 1,57 per keer dat hun kind gebruik maakt van tussenschoolse opvang. 13% Van de ouders vindt de bijdrage die zij moeten betalen te hoog, 56% vindt deze 'exact goed'.

Ouders die niet als vrijwilliger deelnemen aan tussenschoolse opvang is gevraagd waarom dit het geval is en onder welke voorwaarden zij bereid zouden zijn wel deel te nemen. Uit de gegeven antwoorden blijkt dat de meeste ouders momenteel niet als vrijwilliger werkzaam omdat ze een betaalde baan hebben (65%). Slechts 1% geeft aan niet als vrijwilliger werkzaam te zijn vanwege de hoogte van de vergoeding. Daarnaast worden de aanwezigheid van kleine kinderen thuis, het uitvoeren van ander vrijwilligerswerk en de aanwezigheid van voldoende overblijfkrachten op de scholen waar hun kinderen naar toe gaan genoemd als redenen om niet als overblijfkraft werkzaam te zijn. Ouders geven aan wel bereid te zijn als overblijfkraft deel te nemen aan tussenschoolse opvang als er tijdens de tussenschoolse opvang opvang geregeld wordt voor kleinere thuiswonende kinderen (die nog niet naar de basisschool gaan), de vergoeding verhoogd wordt, alle ouders verplicht worden regelmatig deel te nemen als begeleider en als ouders die als vrijwilliger deelnemen een korting krijgen op de eigen ouderbijdrage.

5.2 Hoogte en opbouw van de vrijwilligersbijdrage

Vrijwel alle overblijfkrachten ontvangen een vrijwilligersbijdrage voor hun werkzaamheden in de tussenschoolse opvang: van de vrijwillige overblijfkrachten ontvangt 94% een vergoeding, van de vrijwillige overblijfcoördinatoren 77%. Volgens 85% van de schoolleiders ontvangen all vrijwilligers dezelfde vergoeding. Op de scholen waar dit niet het geval is, is de hoogte van de vergoeding afhankelijk van de voorbereidings-tijd, de opruimtijd, de vergadertijd en/of de reistijd.

Uitgaande van enkel de aanwezigheid tijdens de tussenschoolse opvang ontvangen de vrijwilligers volgens de schoolleiders gemiddeld € 7,89 per uur. De vrijwilligers zelf geven aan dat dit bedrag € 7,58 bedraagt¹⁷.

Omdat het merendeel van de vrijwilligers aangeeft dat ook het voorbereiden en opruimen structureel tot hun taak behoort (respectievelijk 82% en 95%) is ook berekend waar de uurvergoeding voor vrijwilligers is wanneer ook de duur van de voorbereidingstijd en opruimtijd meegenomen worden. Uitgaande van de minimale tijd die vrijwilligers kwijt zijn met voorbereiding en opruimen bedraagt de hoogte van de vergoeding € 6,49. Wanneer uitgegaan wordt van de maximale tijd bedraagt deze € 5,36. Voor alle genoemde vergoedingen geldt dat deze het laagst zijn voor vrijwilligers die werkzaam zijn op scholen waarbij tussenschoolse opvang georganiseerd

17

Dit verschil is te verklaren door het feit dat de er geen een-op-een relatie bestaat tussen de scholen waarop de schoolleiders en de vrijwilligers werkzaam zijn: van sommige scholen hebben enkel de vrijwilligers de enquête ingevuld, van sommige scholen alleen vrijwilligers.

wordt door uitsluitend vrijwilligers en het hoogst op scholen waar tussenschoolse opvang plaatsvindt in het kader van een continuooster¹⁸ (zie Tabel 5.1).

Tabel 5.1 Vergoeding per uur uitgesplitst naar de minimale en maximale tijd die vrijwilligers besteden aan voorbereiden en opruimen.

tso-typen	maximale voorbereidingstijd en opruimtijd	minimale voorbereidingstijd en opruimtijd
vrijwilligers	€ 5,14	€ 6,27
professionals	€ 5,15	€ 6,38
combinatie professionals en vrijwilligers	€ 5,46	€ 6,60
continurooster	€ 6,39	€ 7,52

Door 26% van de vrijwilligers wordt de hoogte van de vrijwilligersvergoeding momenteel als knelpunt ervaren (zie ook paragraaf 5.3). Belangrijkste reden hiervoor is dat de verantwoordelijkheden die de vrijwilligers hebben tijdens de tussenschoolse opvang volgens de vrijwilligers niet overeenkomen met de hoogte van de vergoeding. Opvallend is dat voor slechts 1% van de ouders die niet deelneemt aan tussenschoolse opvang de hoogte van de vergoeding genoemd wordt als oorzaak daarvan. Wel geven alle informantgroepen aan dat het verhogen van de vrijwilligersbijdrage mogelijk zou kunnen bijdragen aan het bereid vinden van meer ouders om als vrijwilliger deel te nemen tussenschoolse opvang.

5.3 Ervaren knelpunten

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat 43% van de schoolleiders en de overblijfkraften momenteel knelpunten ervaart. Volgens ruim een derde van de schoolleiders zijn deze knelpunten vooral organisatorisch van aard, volgens 22% is er sprake van kwalitatieve knelpunten en volgens 10% van financiële knelpunten. Opvallend is dat op scholen waarbij tussenschoolse opvang georganiseerd wordt door vrijwilligers de schoolleiders vooral organisatorische knelpunten ervaren (46%) en dat op scholen waarbij tussenschoolse opvang deel uitmaakt van het continuooster slechts een beperkt deel van de schoolleiders aangeeft dat deze kwalitatief van aard zijn (8%).

Zowel de schoolleiders als de overblijfkraften ervaren het aantal overblijfkraften als het grootste knelpunt (zie paragraaf 5.4). Een ander aspect dat door zowel de schoolleiders als de overblijfkraften ervaren wordt als knelpunt is de binnenspeelruimte, vooral bij slecht weer. Schoolleiders en vrijwilligers geven aan dat dit hoofdzakelijk een knelpunt is vanwege beperkte binnenruimte (zeker in relatie tot het groeiende aantal kinderen dat gebruik maakt van tussenschoolse opvang). Door zowel de schoolleiders als de vrijwilligers worden de speelruimte buiten, de subsidie-

18

Dit is hoogstwaarschijnlijk te verklaren door het feit dat schoolleiders een bepaald bedrag per pauze vast te stellen, zonder de duur van de pauze hierin mee te nemen. Zoals eerder beschreven duurt de pauze van 65% van de scholen waar een continuooster gehanteerd wordt korter dan driekwartier, voor de overige tso-typen geldt dat de pauze 45 tot 75 minuten in beslag neemt.

aanvraag voor scholing en de ouderbijdrage het minst vaak als knelpunt ervaren. De hoogte van de vrijwilligersvergoeding wordt door 21% van de schoolleiders en 26% van de overblijfkkrachten als knelpunt ervaren. Door de vrijwilligers wordt opgemerkt dat de vergoeding hoger zou moeten zijn gezien de verantwoordelijkheden die de overblijfkkrachten hebben.

De schoolleiders ervaren de deskundigheid van de overblijfkkrachten vaker als een knelpunt ervaren dan de overblijfkkrachten zelf (respectievelijk 58% en 35%). Opmerkelijk is dat, hoewel slechts een beperkt aantal schoolleiders de subsidieaanvraag voor scholing voor vrijwilligers als knelpunt ervaart, als oorzaak voor het knelpunt 'deskundigheid van vrijwilligers' genoemd wordt dat niet alle vrijwilligers deel kunnen nemen aan de scholing doordat de subsidie daarvoor niet toereikend is.

5.4 Vrijwilligerstekort

Het merendeel van de schoolleiders (64%) en van de overblijfkkrachten (66%) ervaart het aantal overblijfkkrachten momenteel als het grootste knelpunt. Schoolleiders geven hierbij aan dat het steeds lastiger wordt vrijwilligers te vinden. Overblijfkkrachten merken op dat het aantal ouders dat gaat werken toeneemt. Hierdoor neemt het aantal potentiële vrijwilligers af, terwijl het aantal kinderen toeneemt.

Hoewel momenteel 64% van de schoolleiders het aantal vrijwilligers als knelpunt ervaart, verwacht 83% van de schoolleiders dat dit een knelpunt zal worden/blijven in de toekomst. Bovendien verwacht 39% van de overblijfkkrachten en 52% van de schoolleiders dat er in de toekomst onvoldoende ouders bereid zullen zijn als vrijwilliger te participeren in tussenschoolse opvang. Als oorzaken noemen zij onder meer dat ouders andere (betaalde) werkzaamheden hebben, de vergoeding te laag is, de verantwoordelijkheden door ouders als te groot ervaren worden en tussenschoolse opvang plaatsvindt op een ongunstig tijdstip (in combinatie met andere werkzaamheden). Ook door de ouders (die niet als vrijwilliger deelnemen aan tussenschoolse opvang) wordt aangegeven dat de belangrijkste oorzaak daarvoor is dat zij een betaalde baan hebben. Daarnaast geven de vrijwilligers aan dat het feit dat er sprake is van een tekort te weinig bekend is bij 'niet-ouders', die wellicht wel bereid zouden zijn als vrijwilliger deel te nemen aan tussenschoolse opvang. Door de ouders wordt aanvullend genoemd dat zij wel bereid zouden zijn deel te nemen, maar dat dit praktisch niet haalbaar is vanwege thuiswonende kinderen die nog niet naar de basisschool gaan en waarvoor geen opvang mogelijk is.

Om ouders bereid te vinden te participeren plaatsen schoolleiders momenteel oproepjes in de schoolkrant, krijgen ouders een korting op ouderbijdrage voor hun eigen kinderen die deelnemen aan tussenschoolse opvang en worden ouders actief benaderd door de ouderraad of andere vrijwilligers. Door de overblijfkkrachten en de ouders worden mogelijke acties genoemd om meer ouders bereid te vinden deel te nemen. Zij noemen hierbij onder meer het verhogen van de vrijwilligersvergoeding, verplichte deelname van ouders (aantal keer per jaar) als begeleider bij de tussenschoolse opvang, het invoeren van een continuooster en het inschakelen van een professionele organisatie.

Bijlage

Onderzoeksinstrumenten

Om de benodigde informatie te verzamelen is gebruik gemaakt van een internetenquête. In deze paragraaf wordt per informantgroep besproken op welke wijze deze informanten zijn benaderd.

Internetenquête onder schoolleiders

Uit alle basisscholen in Nederland is een representatieve steekproef van 2500 scholen getrokken uit. De 2500 scholen hebben een aan de schoolleiders gericht informatiepakket ontvangen waarin het volgende was opgenomen:

- Algemene informatie over het onderzoek waarin het belang hiervan wordt onderstreept.
- Inlogcode voor internetenquête: door het gebruik van een inlogcode is het mogelijk de antwoorden te koppelen aan schoolgegevens. Zo kan er op basis van schoolgegevens onderscheid gemaakt worden naar grotere en kleinere scholen en naar scholen in stedelijke en minder stedelijke gebieden. Uiteraard worden alle gegevens wel vertrouwelijk behandeld en wordt er anoniem over gerapporteerd.
- Informatiebrieven voor overblijfkraften: in de brieven is informatie gegeven over het onderzoek en het belang hiervan. Daarnaast is de internetsite vermeld waarop de internetenquête voor de overblijfkraften is opgenomen. De schoolleiders is gevraagd deze brieven te verspreiden onder de overblijfkraften en hen te vragen deel te nemen aan het onderzoek.

In de enquête voor de schoolleiders zijn vragen opgenomen om inzicht krijgen in de wijze waarop de tussenschoolse opvang momenteel is vormgegeven en welke knelpunten hierbij bestaan. Zo zijn onder meer vragen opgenomen over de organisatievorm van tso, de kosten voor de ouders, de vergoeding van de vrijwilligers, ervaren knelpunten en mogelijke oplossing voor het vrijwilligerstekort. Bij het opstellen van de vragenlijst zijn verschillende experts geraadpleegd.

Internetenquête onder vrijwillige overblijfkraften en overblijfcoördinatoren

De schoolleiders verzocht om overblijfkraften te vragen deel te nemen aan een internetenquête. In deze enquête zijn onder meer vragen opgenomen om meer inzicht te verkrijgen in de reis- en vergadertijd, de hoogte van de vergoeding en de wijze waarop deze vergoeding is vastgesteld. Daarnaast wordt getracht middels de enquête zicht te krijgen op de voorwaarden waaraan werken in de tso voor hen moet voldoen om als overblijfkraft werkzaam te blijven. Ook bij het opstellen van deze vragenlijst zijn verschillende experts uit het veld geraadpleegd.

Internetenquête onder ouders

Met behulp van een internetenquête onder ouders is getracht een globaal beeld krijgen van het gebruik door ouders van tussenschoolse opvang. Hierbij is onder meer bevraagd wat ouders voor deze opvang betalen en wat hun ervaringen zijn met de verschillende typen van voorzieningen. Daarnaast zijn voor de ouders die geen gebruik maken van tso ook vragen opgenomen over waarom ouders ervoor kiezen geen gebruik te maken van tussenschoolse opvang.

Ook wordt aandacht besteed aan de bereidheid van ouders om als vrijwillige overblijfkraacht concreet betrokken te zijn bij tso en aan de door ouders aangedragen oplossingen voor het dreigende tekorten van vrijwillige overblijfkraachten.

Om een representatief beeld te kunnen schetsen van zowel ouders die deelnemen aan tso als ouders die niet deelnemen, zou idealiter een steekproef getrokken moeten worden onder alle ouders van basisschoolleerlingen in Nederland. Omdat dit praktisch niet haalbaar is, is er in overleg met de opdrachtgever voor gekozen om op de volgende wijze te komen tot een beeld van het gebruik en niet-gebruik van ouders op een representatieve groep Nederlandse basisscholen.

Alle schoolleiders die in november de internetenquête hebben ingevuld, hebben als afsluitende vraag de vraag voorgelegd gekregen of het IVA de schoolleider begin december 2007 mag benaderen voor een aanvullend onderzoek onder ouders. Hierbij is benadrukt worden dat de belasting en tijd die dit van de schoolleiders vergt, beperkt blijft tot het uitdelen van 80 brieven, die evenredig verdeeld moeten worden onder alle leerjaren (groep 1 tot en met 8).

De scholen die toegezegd hebben hieraan deel te nemen, zijn vervolgens op basis van de resultaten van de internetenquête verdeeld naar de in dit onderzoek onderscheiden vier typen van tso. Binnen ieder type zijn vervolgens 12/13 scholen geselecteerd. Deze selectie is gebaseerd op schoolgrootte en mate van stedelijkheid.

De ouders zijn benaderd door middel van een brief die uitgedeeld is door de groepsleerkracht. Hierbij is gestreefd naar een evenredige verdeling van ouders die wel en niet deelnemen aan tso.

Informanten

Schoolleiders

De enquête voor de schoolleiders is ingevuld door 627 informanten (dit is 25.5% van de aangeschreven informanten). Hiervan zijn er 501 werkzaam als directeur, 56 als adjunct-directeur en 70 in overige functies. Door de informanten worden hier onder meer functies als coördinator, interim-directeur, tso-coördinator en leerkracht genoemd. Het merendeel van de informanten is werkzaam op scholen met een rooms-katholieke signatuur (226 scholen, Tabel 27). Daarnaast zijn ook veel informanten werkzaam op openbare en protestant-christelijke scholen (respectievelijk 157 en 166 scholen).

Opgemerkt moet worden dat uit verschillende reacties van aangeschreven schoolleiders is gebleken dat een aantal schoolleiders niet heeft deelgenomen aan de internetenquête vanwege een andere interpretatie van het begrip 'tussenschoolse opvang' dan de onderzoekers hebben gehanteerd. Door de onderzoekers worden onder 'tso' alle vormen van opvang tijdens de middagpauze verstaan: ook wanneer 'het overblijven' deel uitmaakt van een continurooster, wordt dit aangemerkt als tso. Uit de reacties van veel schoolleiders blijkt echter dat met name overblijven als onderdeel van het continurooster niet wordt gezien als 'tso'¹⁹. Omdat niet bekend is over hoeveel schoolleiders het exact gaat²⁰, kunnen er geen uitspraken gedaan worden over het effect hiervan op de respons.

Vrijwilligers

Aan de enquête voor vrijwilligers hebben in totaal 590 informanten deelgenomen. Deze informanten zijn werkzaam op 471 (19.1%) van de aangeschreven scholen. Het merendeel van de informanten (47.6%) is langer dan drie jaar als vrijwilliger betrokken bij tso (Tabel 28).

De enquête is ingevuld door vrijwel evenveel vrijwillige overblijfkrachten (N=234) als vrijwillige overblijfcoördinatoren (N=232). Daarnaast hebben ook 28 leerkrachten en vier onderwijsassistenten de enquête ingevuld. Tot slot hebben 92 coördinatoren aan de enquête deelgenomen die aangegeven hebben in loondienst te werken. Zij noemen hierbij onder meer de school, kinderopvangverblijven, kinderdagverblijven, BSO²¹-organisaties en tso-organisaties. In het vervolg van dit rapport zullen alle informanten die de enquête voor vrijwilligers hebben ingevuld aangeduid worden als overblijfkrachten.

Aan de vrijwilligers is gevraagd op welke dagen zij doorgaans werkzaam zijn als overblijfkraft. Uit de antwoorden blijkt dat slechts een beperkt aantal overblijfkrachten werkzaam is op woensdag, dit komt overeen met het gegeven dat er volgens de schoolleiders vrijwel geen kinderen zijn die op woensdagen overblijven (Tabel 29). Daarnaast wordt zichtbaar dat ook op vrijdag minder overblijfkrachten werkzaam zijn dan op de andere dagen, waarbij op maandag en donderdag de meeste overblijfkrachten werkzaam zijn (beide 70%).

Een kwart van alle overblijfkrachten (N=147) geeft aan gemiddeld twee dagen in de week te werken in tso. Daarnaast geeft respectievelijk 23.6% en 21.5% van de informanten aan 3 en 4 dagen per week werkzaam te zijn als overblijfkraft (resp. N=140 en N=127). Wanneer het aantal dagen vergeleken wordt met de functie waarin de overblijfkrachten werkzaam zijn, blijkt dat met name de coördinatoren en leerkrachten die werkzaam zijn in loondienst meerdere dagen per week werken (het merendeel werkt vier dagen per week in tso). Van de overblijfkrachten die niet betaald

19 Een reactie die veelvuldig gegeven is, is: "Ik doe niet mee aan de enquête, want bij ons op school hebben we een continurooster en blijven alle leerlingen dus over".

20 Hoewel meerdere schoolleiders hierover hebben gebeld of gemailld, is de kans aanwezig dat niet alle schoolleiders dat hebben gedaan.

21 Buitenschoolse opvang

worden voor hun tso-taak (of daarvoor een vrijwilligersvergoeding ontvangen) werkt het merendeel 2 dagen per week (Tabel 30).

Hoewel het aantal dagen dat vrijwillige coördinatoren en coördinatoren die werkzaam zijn in loondienst wel lijkt te verschillen, blijkt er weinig verschil te bestaan in het aantal vrijwillige overblijfkrachten dat de coördinatoren moeten aansturen. Voor zowel de vrijwillige coördinatoren (N=232) als de coördinatoren in loondienst (N=92) geldt dat het merendeel tussen 1 en 19 vrijwilligers aanstuurt (Tabel 31).

Ouders

Aan de enquête voor de ouders hebben in totaal 460 ouders deelgenomen. Van de aangeschreven 49 scholen, hebben 7 scholen, ondanks een email-reminder en telefonisch contact, de enquête niet uitgezet onder de ouders en/of heeft geen enkele ouder de enquête ingevuld. Voor de overige scholen geldt dat er 2 scholen door slechts één ouder de vragenlijst is gevuld, daarnaast zijn op één school door 30 ouders de vragen beantwoord. Op 24 scholen is de vragenlijst ingevuld door 2 tot 10 ouders (Tabel 32).

Desondanks is de respons goed verdeeld over de verschillende tso-typen. Om ook de mening te krijgen van ouders die zelf werkzaam zijn als overblijfkraft, zijn 83 ouders benaderd die deelgenomen hadden aan de enquête onder vrijwilligers, die aangegeven hadden benaderd te mogen worden voor vervolgonderzoek en die kinderen op de basisschool hadden. 43 Ouders hebben hierop gereageerd en daadwerkelijk deelgenomen aan de enquête. De totale respons komt daarmee op 503. Tabel 0.1 geeft een overzicht van de verdeling van deze respondenten over de in dit onderzoek onderscheiden tso-typen.

Tabel 0.1 Verdeling van de respondenten over de verschillende tso-typen (N=503)

tso-typen	respondenten via 49 scholen	respondenten via vrijwilligers-enquête	totaal
vrijwilligers	125	19	144
professionals	114	2	116
combinatie professionals en vrijwilligers	134	16	150
continurooster	87	6	93

Van de totale groep ouders die aan de enquête heeft deelgenomen hebben 456 ouders een of meerdere kinderen die deelnemen aan tso (90.7%). In 93 gevallen gebeurt dit in het kader van het continurooster. 47 Ouders geven aan dat hun kinderen niet overblijven.

Van de ouders die hebben deelgenomen aan de enquête heeft ruim de helft twee thuiswonende kinderen (55.9%). Een kwart van de informanten heeft drie thuiswonende kinderen (Tabel 33). Uiteraard gaan niet alle thuiswonende kinderen naar de

basisschool (kinderen van 0-3 jaar en kinderen ouder dan 13²²) (Tabel 34). Het overgrote merendeel van de ouders heeft één of twee kinderen die naar de basisschool gaan. Voor 11.5% geldt dat dit drie of meer kinderen zijn (Tabel 35).

Tso-type

In dit onderzoek worden op basis van de door de respondenten gegeven antwoorden over de organisatie van tso 4 tso-typen onderscheiden. Dit zijn de volgende:

1. tso georganiseerd door vrijwilligers: 144 ouders geven aan dat tso op de school waar hun kinderen naar toe gaan georganiseerd wordt door uitsluitend vrijwilligers. Dit zijn over het algemeen ouders van kinderen wier kinderen op de basisschool zitten waar zij als overblijfkraft werkzaam zijn. Daarnaast blijkt uit de antwoorden van de informanten dat onder de vrijwilligers ook mensen werkzaam zijn die geen kinderen (meer) hebben op de basisschool waar zij werkzaam zijn.
2. tso georganiseerd door professionals: 116 ouders geven aan dat tso op de school waar zij werkzaam zijn uitsluitend georganiseerd wordt door professionals. Hieronder worden zowel leerkrachten als externe tso-organisaties verstaan.
3. tso georganiseerd door een combinatie van vrijwilligers en professionals: 150 ouders geven aan dat de organisatie van tso gezamenlijk uitgevoerd wordt door professionals en vrijwilligers. In de meeste gevallen liggen de coördinerende werkzaamheden bij de professionals en de uitvoerende werkzaamheden bij de vrijwilligers. Onder de professionals worden ook hier zowel leerkrachten als externe organisaties verstaan.
4. scholen met een continurooster: 93 ouders geven aan dat de school waar hun kinderen naar toe gaan werkt met een continurooster. Dit betekent dat het overblijven deel uitmaakt van het dagprogramma en dat als een logisch gevolg daarvan alle kinderen deelnemen aan tso.

Van de 627 scholen die hebben deelgenomen aan de enquête organiseren 265 scholen tso met uitsluitend vrijwilligers (42%, Tabel 36). Bij 192 scholen (31%) worden naast vrijwilligers ook professionele krachten en/of docenten tijdens tso ingezet. Op 91 scholen wordt gebruik gemaakt van uitsluitend professionals (15%).

Op 56 scholen (9%) vindt het overblijven plaats in het kader van het continurooster. Hoewel het voor de hand liggend lijkt dat de organisatie van tso is deze gevallen uitgevoerd wordt door de docenten, is dit bij slechts 21% van de scholen het geval. Tabel 0.2 geeft een overzicht van de manieren waarop tso in het continurooster wordt georganiseerd.

Tabel 0.2 Uitvoering van tso bij continuooster (N=56)

uitvoering	aantal scholen	percentage scholen
uitsluitend vrijwilligers	12	21
uitsluitend docenten	12	21
uitsluitend professionals	5	9
combinatie van vrijwilligers met docenten en/of professionals	21	38
anders	6	11

Als gekeken wordt naar het schooltype en de wijze waarop tso wordt georganiseerd, valt op dat er een duidelijk verschil is tussen de tso-organisatievorm en verschillende schooltypen. Voor het openbare, protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen geldt tso voornamelijk door vrijwilligers wordt uitgevoerd (zie tabel 37). Voor Jena-plan en Montessori onderwijs daarentegen geldt dat er voornamelijk gekozen wordt voor een continuooster²³.

Voor 319 van de 590 overblijfkraften die de enquête hebben ingevuld geldt dat zij werkzaam zijn op een school waar tso uitgevoerd wordt door uitsluitend vrijwilligers (54.1%). 209 Overblijfkraften maken deel uit van een tso-team waarin zowel professionals als vrijwilligers samenwerken en 54 overblijfkraften geven aan op een school te werken waar uitsluitend professionals werkzaam zijn.

Voor 51 overblijfkraften geldt daarnaast dat zij werkzaam zijn op een school waar sprake is van een continuooster. Evenals de schoolleiders geven de overblijfkraften aan dat de uitvoering van tso binnen het continuooster voornamelijk in handen is van vrijwilligers (51%). Op slechts één school wordt tso uitgevoerd door uitsluitend leerkrachten.

ISBN: 978-90-6835-4409

Warandelaan 2
Postbus 90153
5000 LE Tilburg

www.iva.nl